

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΤΟΥ ΕΣΡΟΝ ΚΑΙ Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥΣ ΣΕ ΕΙΔΙΚΑ ΕΛΑΦΗ (SPECIFIC TERRITORIES) ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΚΑΤΣΟΧΕΙΡΑΚΗΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ

ΑΜ: 0812M002

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΣΤΕΛΛΑ ΚΥΒΕΛΟΥ-ΧΙΩΤΙΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	σελ2
ΣΥΝΟΨΗ.....	σελ3
ABSTRACT.....	σελ5
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	σελ7
1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ8
2.ΕΔΑΦΙΚΗ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ & ΕΔΑΦΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ.....	σελ10
3.ΟΙ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΕ ΕΙΔΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	σελ15
4.ΕΣΡΟΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ.....	σελ19
5.ΕΡΓΑΛΕΙΟ NEXUS.....	σελ31
6.ΑΝΑΛΥΣΗ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΚΑΙ ΜΟΝΤΕΛΟ NEXUS.....	σελ35
7.ΑΝΑΛΥΣΗ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΚΑΙ ΜΟΝΤΕΛΟ NEXUS.....	σελ42
8.ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ – ΜΙΚΡΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ ΚΑΙ ΜΟΝΤΕΛΟ NEXUS.....	σελ58
9.ΔΕΛΦΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ.....	σελ52
10. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	σελ59
11.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	σελ62
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	σελ64

ΣΥΝΟΨΗ

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε από τον Κατσοχειράκη Φραγκίσκο στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος του τμήματος Οικονομικής & Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών και πραγματεύεται «Τα Εργαλεία του ESPON και την Εφαρμογή τους σε Ειδικές Περιπτώσεις των Ελληνικών Περιφερειών» υπό την επίβλεψη της κυρίας Στέλλας Κυβέλου, επίκουρης καθηγήτρια του Τμήματος Οικονομικής & Περιφερειακής Ανάπτυξης και Διευθύντριας-Επιστημονικής Υπεύθυνης του Εθνικού Σημείου Επαφής του προγράμματος ESPON 2013 (www.espon2013.panteion.gr) .

Σκοπός της εργασίας είναι να αναδείξει την έννοια της εδαφικής συνοχής μέσα από την εργαλειοθήκη του προγράμματος ESPON καθώς και την εφαρμογή τους σε περιπτώσεις περιφερειών με Ειδικά Χαρακτηριστικά. Στο Κεφάλαιο 2, Εδαφική Ποικιλομορφία και Εδαφική Συνοχή, επιχειρείται μια αρχική προσέγγιση των εννοιών αυτών . Η ανάλυση εστιάζεται στον ορισμό της έννοιας της εδαφικής συνοχής όπως αυτή εξελίσσεται ανά τα έτη στα κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέχρι την ανάδειξη της πραγματικής σημασίας της ως τρίτο πυλώνα συνοχής μαζί με την οικονομική και κοινωνική ,στη συνθήκη της Λισσαβόνας και την Πράσινη Βίβλο. Το κεφάλαιο 3 εστιάζεται στις περιοχές «ειδικών χαρακτηριστικών» της Ένωσης αναλύοντας την σημασία τους για την επίτευξη της πολυπόθητης περιφερειακής ισότητας και στους τρόπους εκμετάλλευσης των αναπτυξιακών δυνατοτήτων που προκύπτουν από τα ειδικά αυτά χαρακτηριστικά. Οι μελέτες του ESPON για τις ειδικές αυτές περιοχές εξετάζονται στο κεφάλαιο 4 της εργασίας. Η αναφορά γίνεται στα Έργα TEDI και GEOSPECS. Αναλύονται οι κατευθυντήριες πολιτικές και η διάκριση των περιοχών ανά κατηγορία σύμφωνα με τους δείκτες ESPON. Στα κεφάλαια 5 έως 8 γίνεται η πρακτική εφαρμογή των εργαλείων του ESPON και συγκεκριμένα του εργαλείου NEXUS του οποίου οι ιδιότητες περιγράφονται στο πέμπτο κεφάλαιο. Το κύριο μέρος της ανάλυσης αφορά στις περιοχές ειδικών χαρακτηριστικών που ορίζονται ως Νησιά και Ορεινές Περιοχές. Οι περιοχές αυτές επιλέχθηκαν με γνώμονα το φυσικό τοπίο της Ελλάδας το μεγαλύτερο μέρος του οποίου αντικατοπτρίζεται στις παραπάνω κατηγορίες. Κύριος σκοπός της μελέτης είναι η

ανάδειξη της χρησιμότητας κοινής μεθοδολογίας ανάλυσης και μελέτης διακρατικά. Οι περιοχές αναλύονται σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και στη συνέχεια η μελέτη προσαρμόζεται συνδυαστικά στα Ελληνικά δεδομένα ώστε να παραχθούν τα αποτελέσματα και να παρουσιαστούν μέσω μοντέλων NEXUS. Ακολουθεί στο κεφάλαιο 8 μελέτης της υποπεριοχής των Μικρών Κυκλάδων, περιοχή η οποία συγκεντρώνει τα περισσότερα από τα ειδικά χαρακτηριστικά και ως μικρονησιωτικός χώρος παρουσιάζει έντονες προκλήσεις και ευκαιρίες ανάπτυξης. Η εργασία κλείνει με την εξαγωγή συμπερασμάτων στο κεφάλαιο 10.

ABSTRACT

The current thesis was written by student Katsocheirakis Fragiskos attending Master's Division of Economic and Regional Development department of Panteion University of Social and Political Sciences of Athens. It debates the "ESPON Toolkit application on specific territories of Greek regions" under the supervision of Dr Stella Kyvelou, assistant professor at the Economic & Regional Development Department of Panteion University and Director-Scientific Responsible of the ESPON 2013 National Contact Point ESPON (www.espon2013.panteion.gr). The thesis aims at showing the importance of Territorial Cohesion through the ESPON Toolkit by applying on regions with Geographic Specificities. In chapter 2, Territorial Diversity and Territorial cohesion, the writer develops the definition of Territorial Diversity and Territorial Cohesion. The analysis focuses on the definition of Territorial Cohesion until its prominence as the third pole of cohesion among Economic and Social Cohesion granted by Lisbon Treaty and the Green Book for Territorial Cohesion issued in 2008. Chapter 3 focuses on territories with geographic specificities analyzing their importance for Europe's targets for Territorial Equilibrium and explores ways of revealing the opportunities coming through the specific features and the specific challenges that these territories are facing. Chapter 4 deals with ESPON reports and studies for territories with Geographic Specificities, namely TEDI and GEOSPECS focusing on policies that need to be implied and the definition of their categories according to ESPON measurements. NEXUS tool is applied on chapters 8 to 5. Attributes and way of applying the Nexus tool is described on chapter 5. The main part of analysis focuses on territories with Geographic Specificities defined as Mountains and Islands. These territories were chosen due to the fact that large parts of Greece's geography are covered with areas with such characteristics. Main target of the study was to show how useful would be a common methodology and way of research for specific territories of EU countries. Territories are reviewed at European Level, followed by a review at national level, thus creating the Nexus Models needed. In chapter 8, the thesis focuses on the specific territory of the complex of "Small Cyclades", a micro-insular

Greek territory that combines most of the Geographic Specificities mentioned in the ESPON case studies. Finally the conclusions are drafted in chapter 10.

Ευχαριστίες

Στην καθηγήτρια μου κα. Στέλλα Κυβέλου χωρίς την υποστήριξη της οποίας η παρούσα εργασία δεν θα γίνονταν πραγματικότητα.

Στην οικογένεια μου για όλη την κατανόηση και τη στήριξη τους.

Σε όλα εκείνα που μένουν τώρα που ο κύκλος κλείνει.

Στη Γιούλια.

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένα από τα προσδιοριστικά χαρακτηριστικά της Ευρώπης ως Ένωση, από την γέννηση της έως σήμερα, αδιαμφισβήτητα είναι εκείνο της χωρικής ενότητας. Μια χωρική ενότητα δυναμική στο χρόνο με τον αρχικό της πυρήνα να διευρύνεται σταδιακά με την προσάρτηση νέων εδαφών και να φτάνει ,στην σχεδόν τελική μορφή που όλοι γνωρίζουμε σήμερα. Οι πολιτικές για την εφαρμογή της αρχής της ισότητας για όλα τα κράτη μέλη με σκοπό την επιτυχία της πολυπόθητης ισορροπίας δυστυχώς περιορίζονταν σε όρους κοινωνικής και οικονομικής συνοχής αγνοώντας την τρίτη και ζωτικής σημασίας έννοια, εκείνη της εδαφικής συνοχής.

Από την πρώτη στιγμή δημιουργίας της, υπήρχαν μεγάλες εδαφικές και δημογραφικές ανισότητες στην Ένωση με φανερό τον κίνδυνο εμφάνισης προβλημάτων ενσωμάτωσης και ανάπτυξης. Αναπόφευκτα το 1975 εισάγεται ουσιαστικά η έννοια των περιφερειών με τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ERDF) ενώ ακολουθεί το Ταμείο Συνοχής 19 χρόνια μετά, πρωτοβουλίες όμως οι οποίες περιορίστηκαν σε μετριοπαθείς δράσεις. Στη Συνθήκη του 1986 στο Λουξεμβούργο (SEA) εισάγονται οι έννοιες της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής σαν προκλήσεις για το μέλλον της Ένωσης.

Η έννοια της εδαφικής συνοχής δεν είναι καινούρια. Από το 2003 αλλά και πριν αναλύονται οι διαστάσεις της και ερευνούνται τρόποι καταγραφής και μέτρησης της εξέλιξής της για την κάθε περιοχή. Μια αλυσίδα γεγονότων (προσάρτηση νέων περιοχών) αλλά και η Ευρωπαϊκή πραγματικότητα την φέρνουν στο προσκήνιο, επισφραγίζοντας την σημασία της με την έκδοση της Πράσινη Βίβλου για την Εδαφική Συνοχή (2008) και την καθιέρωσή της ως τρίτη συνιστώσα συνοχής μαζί με την οικονομική και την κοινωνική, στη Συνθήκη της Λισσαβόνας (2009).

Στην παρούσα εργασία, επιχειρείται μια αποτύπωση της έννοιας της εδαφικής συνοχής, και της πραγματικής της σημασίας, μια έννοια η οποία ακόμα και σήμερα για κάποιους φορείς πολιτικής δεν είναι ξεκάθαρη παρότι ζωτικής σημασίας για την επιτυχία της Ευρωπαϊκής ισορροπίας. Η σημασία της εδαφικής διάστασης γίνεται εύκολα αντιληπτή

αν κάποιος μελετήσει την μορφολογία της Ένωσης και το πως συνδέονται οι υστερήσεις ή η αριστεία των περιοχών με τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά τους. Συνδυάζοντας αναφορές και επιστημονικές εκδόσεις που αφορούν στην εδαφική συνοχή αλλά με κύριο άξονα την εργαλειοθήκη του προγράμματος ESPON, <http://www.espon.eu>, στην παρούσα έρευνα επιχειρείται η προσέγγιση της έννοιας με τυποποιημένη μεθοδολογία σε πραγματικούς όρους.

Για την κατανόηση της έννοιας και της σημασίας της εδαφικής συνοχής στην άσκηση πολιτικής επιλέγεται η ανάλυση των περιοχών με ειδικά χαρακτηριστικά, για το λόγο ότι οι περιοχές αυτές καλύπτουν ένα μεγάλο μέρος της Ένωσης. Όταν αναγάγουμε στα Ελληνικά δεδομένα το ποσοστό περιοχών με «ειδικά χαρακτηριστικά» είναι συντριπτικό καθώς αν εξαιρέσουμε τα λίγα αστικά κέντρα η Ελλάδα αποτελείται στο μεγαλύτερο μέρος της από Νησιωτικές, Ορεινές και Αραιοκατοικημένες περιοχές με σχετικές επικαλύψεις χαρακτηριστικών.

Από την εργαλειοθήκη του ESPON επιλέγεται το μοντέλο NEXUS ως η πληρέστερη μέθοδος ανάλυσης και απεικόνισης της υφιστάμενης κατάστασης. Στο πρώτο μέρος αναλύεται η προσέγγιση του ESPON για την διάκριση και τυποποίηση των περιοχών αυτών ενώ ακολουθεί η ανάλυση τους. Επιλέγονται οι Νησιωτικές και οι Ορεινές περιοχές και επιχειρείται η ανάλυση τους από την ευρύτερη, στην ειδικότερη περιοχή. Αναλύονται οι περιοχές, αρχικά σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, στη συνέχεια σε επίπεδο χώρας (Ελλάδα) και τέλος στην μελέτη ειδικής περιοχής περιφέρειας (Μικρές Κυκλάδες). Σκοπός της εργασίας και της συγκεκριμένης μεθόδου είναι η επισήμανση της έννοιας της εδαφικής συνοχής και εδαφικής ποικιλομορφίας σε πραγματικούς όρους, η ανάδειξη της ανάγκης διαφορετικής προσέγγισης των ειδικών περιοχών με ειδικά χαρακτηριστικά σε σχέση με της «κανονικές» περιοχές και της ανάδειξης του έργου του προγράμματος ESPON καθώς και της χρήσης της βάσης δεδομένων και εργαλείων για την ανάλυση πραγματικών περιπτώσεων περιοχών. Αφορμή για την συγκεκριμένη μελέτη αποτέλεσε η συμμετοχή του συγγραφέα στο πρόγραμμα ESPONtrain, διαδικτυακής πλατφόρμας εκμάθησης των αρχών του ESPON και τις εφαρμογές τους σε πραγματικές μελέτες με την συμμετοχή επιστημόνων, ερευνητών και φοιτητών από την Ελλάδα και την Κύπρο (<http://espontrain.eu/>).

2.ΕΔΑΦΙΚΗ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ & ΕΔΑΦΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ

Η ποικιλομορφία στο ευρωπαϊκό έδαφος είναι δεδομένη. Από την παγωμένη τούνδρα στον Αρκτικό κύκλο έως τα τροπικά δάση τους Γουιάνας, από τις Άλπεις μέχρι τα Ελληνικά νησιά, από τις μεγαπόλεις του Λονδίνου και του Παρισιού μέχρι τις μικρότερες πόλεις και τα χωριά που χρονολογούνται αιώνες πριν, η Ευρωπαϊκή Ένωση χαρακτηρίζεται από μια πλούσια εδαφική ποικιλομορφία (EC, Green Paper on Territorial Cohesion, 2008, σελ 3) .

Για να μετατραπεί η έννοια της κοινωνικής συνοχής σε πραγματικότητα πρέπει οι πολίτες αυτών των περιοχών να καταφέρουν να πάρουν τα μέγιστα δυνατά μέσα από τα ειδικά εκείνα χαρακτηριστικά των περιοχών τους. Είναι πολύ σημαντικό η ποικιλομορφία που χαρακτηρίζει τις περιοχές της Ένωσης να λειτουργήσει ως ευκαιρία και ως μοχλός για την ανάπτυξη της. Να μετατραπεί δηλαδή η ποικιλομορφία σε πλεονέκτημα που θα συνεισφέρει στην βιώσιμη ανάπτυξη ολόκληρης της Ένωσης. Η σημασία και το πλεονέκτημα της εδαφικής ποικιλομορφίας συνοψίζονται στα λόγια του Ruut Louwers, (Director, North West Europe Secretariat) ως εξής:

« Η ποικιλομορφία της Ευρώπης είναι ένα από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματά της. Αν συγκρίνουμε την Ευρώπη με την Κίνα ή της Ηνωμένες Πολιτείες, η ποικιλομορφία είναι σίγουρα ένα από τα πράγματα στα οποία διαφέρουμε και νομίζω ότι αυτή είναι και η μεγάλη ευκαιρία. Το να μάθουμε να δουλεύουμε συνεργατικά, λαμβάνοντας υπόψη το διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο, της εδαφικές διαφορές, την ποικιλομορφία και τα ειδικά χαρακτηριστικά θα ενισχύσει σημαντικά την πρόοδο της Ευρώπης».

Στην επιδίωξη του στόχου της πολυπόθητης εδαφικής συνοχής (Κυβέλου, 2010) τα παραδείγματα και τα θέματα προς επίλυση είναι πολλά. Η πολιτική συνεργασία ανάμεσα σε μεγάλες περιοχές (Βαλτική Θάλασσα), η βελτίωση των συνθηκών στα ανατολικά σύνορα της Ένωσης, η βιώσιμη ανταγωνιστικότητα των πόλεων, η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού σε συγκεκριμένες αστικές περιοχές, η πρόσβαση σε υπηρεσίες

υγείας, εκπαίδευσης και ενέργειας σε απομακρυσμένες περιφέρειες καθώς και οι περιοχές με ειδικά χαρακτηριστικά είναι μόνο ένα μέρος από αυτά.

Η ανταγωνιστικότητα αλλά και η ευημερία μιας περιοχής εξαρτάται από τους ανθρώπους που την κατοικούν αλλά και τις επιχειρήσεις που εδρεύουν σε αυτή και στο κατά πόσο εκμεταλλεύονται στο έπακρο τα χαρακτηριστικά της. Σε μια παγκοσμιοποιημένη όμως οικονομία όπως αυτή που ζούμε, σημαντικό ρόλο παίζει η δημιουργία δεσμών με άλλες περιοχές ώστε να εξασφαλιστεί ότι τα κοινά χαρακτηριστικά χρησιμοποιούνται με έναν βιώσιμο αλλά και αποδοτικό τρόπο. Η συνεργασία σε συνδυασμό με τη διάχυση της τεχνολογίας και ιδεών όπως και της μεταφοράς αγαθών και κεφαλαίων γίνεται ολοένα και πιο κρίσιμη πτυχή της εδαφικής ανάπτυξης και παράγοντας κλειδί για την μακροχρόνια και βιώσιμη ανάπτυξη του συνόλου της Ένωσης.

Η άσκηση εύστοχης πολιτικής μπορεί να βοηθήσει τις περιοχές να απολάβουν το μέγιστο από τα «περιουσιακά τους στοιχεία και κληροδοτήματα» (territorial assets) όσον αφορά στην ανάπτυξη. Επιπροσθέτως οι ορθές πολιτικές βοηθούν στην αντιμετώπιση προκλήσεων με κοινά χαρακτηριστικά καθώς και στην αναγνώριση των πλεονεκτημάτων από την δημιουργία διαπεριφερειακών οικονομιών κλίμακας και από τη συνεργασία πέρα από τα θεσμικά σύνορα που ορίζονται μέσα στα κράτη μέλη (πχ διασυνοριακή συνεργασία) αλλά και διακρατικά.

Τα περισσότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι περιφέρειες δεν αφορούν μόνο ένα τομέα. Συνήθως είναι βαθύτερα και χρειάζονται οργανωμένη και πολύπλευρη προσέγγιση για την επίλυσή τους ενώ απαιτείται η συνεργασία διαφορετικών θεσμών και εμπλεκομένων (stakeholders). Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω η έννοια της εδαφικής συνοχής έρχεται να συμπληρώσει εκείνες της κοινωνικής συνοχής, της οικολογικής ισορροπίας και της οικονομικής ανάπτυξης θέτοντας την έννοια της βιωσιμότητας στην καρδιά της άσκησης πολιτικής (Kyvelou, 1997).

Η εδαφική συνοχή ως έννοια, παρ' όλες τις οργανωμένες προσπάθειες διαχρονικά για την αναγνώριση και την ανάδειξη της σημασίας της, όσο και για την δημιουργία δομημένου συστήματος δεικτών μέτρησης ειδικότερα από το πρόγραμμα ESPON 2000-2006 και 2007-2013 είναι ακόμα σχετικά θολή. Παρ' όλα αυτά η εδαφική συνοχή δεν

είναι μια νέα έννοια και η εξέλιξη της διαχρονικά αποτυπώνεται με τον πιο δομημένο τρόπο στο βιβλίο «Από τη χωροταξία στη χωροδιαχείριση» (Κυβέλου, 2010).

Στο άρθρο 7D της συνθήκης του Άμστερνταμ (τροποποιητική συνθήκη της Ρώμης) εμφανίζεται για πρώτη φορά η έννοια της εδαφικής συνοχής ως συμπληρωματικής εκείνης της κοινωνικής συνοχής. Η αναμενόμενη διεύρυνση της Ένωσης σε συνδυασμό με την πρωτοβουλία ορισμένων αιρετών εκπροσώπων από το επίπεδο των περιφερειών καθώς και η κοινωνική πραγματικότητα οδήγησαν αναπόφευκτα στην διεύρυνση της έννοιας της χωρικής ενότητας στις συζητήσεις Ευρωπαϊκού προγραμματισμού και στα κείμενα της Ένωσης.

Με τον Michel Barnier στον ρόλο του Επιτρόπου για την περιφερειακή πολιτική, η εδαφική συνοχή παίρνει σταδιακά ρόλο ως τομέας Ευρωπαϊκής πολιτικής. Στην δεύτερη Έκθεση συνοχής σχετικά με την κοινωνική και την οικονομική συνοχή (31 Ιανουαρίου 2001) αφιερώνεται ένα ολόκληρο κεφάλαιο στην έννοια της εδαφικής συνοχής. Ομοίως και στην Τρίτη έκθεση συνοχής (EEK 2004). Στην ενδιάμεση έκθεση της ίδιας χρονιάς (EEKb 2004), τίθεται εκτός από τις ειδικές κατηγορίες «ειδικών περιοχών» της Ευρώπης με κοινά προβλήματα το θέμα «κέντρου-περιφέρειας», η διαπίστωση δηλαδή συγκέντρωσης της οικονομικής δραστηριότητας και πόλωσης εργατικού δυναμικού σε συγκεκριμένες περιοχές στο κέντρο της Ένωσης και η περιφερειοποίηση των υπολοίπων περιοχών. Το φαινόμενο «κέντρου-περιφέρειας» εμφανίζεται μέσα στις ίδιες τις πόλεις, σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο και επεκτείνεται σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Παρ'όλες τις διαχρονικές αναφορές αλλά και την αδιαμφισβήτητη ανάγκη θεσμοθέτησης της χωρικής διάστασης δεν ήταν ακόμα διατυπωμένος ένας ορισμός αλλά και ούτε υπήρχαν ξεκάθαροι στόχοι του όρου εδαφική συνοχή. Οι συντάκτες της Εδαφικής Ατζέντας περιγράφουν την εδαφική συνοχή ως:

- την καλύτερη χρήση του περιφερειακού δυναμικού, του εδαφικού κεφαλαίου και της πολιτισμικής ποικιλομορφίας της Ευρώπης,
- την καλύτερη τοποθέτηση των περιοχών της Ευρώπης με την ενίσχυση της θέσης τους αλλά και μέσω της διευρωπαϊκής συνεργασίας,

- την προώθηση της συνοχής των πολιτικών της ΕΕ που έχουν εδαφικό αντίκτυπο.

Η εδαφική συνοχή οριοθετείται ως τρίτη συνιστώσα των πολιτικών συνοχής με τη θεσμοθέτηση της Μεταρρυθμιστικής Συνθήκης της Λισαβόνας (Δεκέμβριος 2007). Χαρακτηριστικά αναφέρεται « Η Ένωση προάγει την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή και την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών» (άρθρο 3)»

Η έναρξη διαβουλεύσεων των εμπλεκόμενων φορέων με σκοπό την ουσιαστική κατανόηση αλλά και την κοινή δράση για την επίτευξη της έννοιας της κοινωνικής συνοχής σηματοδοτείται με την έκδοση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή της Πράσινης Βίβλου, με πλήρη τίτλο, «Πράσινη Βίβλος για την εδαφική συνοχή: Μετατροπή της εδαφικής ποικιλομορφίας σε προτέρημα» την 6^η Οκτωβρίου 2008 υπό την Γαλλική Προεδρία. Με την Πράσινη Βίβλο στοχοθετούνται οι τομείς δράσης στις παρακάτω κατηγορίες.

Ο ευρωπαϊκός τρόπος ζωής ισορροπεί μεταξύ αστικοποίησης και διατήρησης αστικών περιοχών. Είναι χαρακτηριστικό πως μόλις το 7% του πληθυσμού της Ένωσης ζει σε πόλεις άνω των 5 εκατομμυρίων κατοίκων εν αντιθέσει του 25% του πληθυσμού των Ηνωμένων Πολιτειών. Η Πράσινη βίβλος επισημαίνει το πλεονέκτημα αυτό της Ευρώπης και προτείνει τρόπους αποφυγής της δημογραφικής συρρίκνωσης της υπαίθρου και άναρχης εξάπλωσης των πόλεων. Θέτει δε τους τρεις παρακάτω βασικούς στόχους που θα πρέπει να μεταφραστούν σε δράσεις πολιτικής : υπέρβαση των διαφορών πληθυσμιακής πυκνότητας, υπέρβαση της απόστασης και υπέρβαση των διοικητικών συνόρων (Κυβελου, 2010).

-Υπέρβαση των διαφορών πληθυσμιακής πυκνότητας.

Η συγκέντρωση πληθυσμών σε συγκεκριμένες περιοχές και η συγκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων αφενός μπορεί να αυξάνει την παραγωγικότητα και να διευκολύνει της καινοτομικές δράσεις και την πρόοδο, αφετέρου όμως υποβαθμίζει τις περισσότερες φορές το φυσικό περιβάλλον και την ποιότητα ζωής ενώ οδηγεί σε φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού. Η Πράσινη Βίβλος στέκεται στην οργάνωση και

τον συντονισμό ως σημαντικότερους παράγοντες για να εξασφαλιστεί η μέγιστη συμβολή κάθε εδαφικής ενότητας στην ευημερία του συνόλου της Ένωσης.

-Σύνδεση περιοχών-Υπέρβαση της απόστασης.

Η προσπελασιμότητα μιας περιοχής στις μέρες μας σημαίνει πολύ περισσότερα από τις παραδοσιακές μεταφορές που την όριζαν στο παρελθόν. Προϋποθέτει ικανοποιητική πρόσβαση σε υπηρεσίες όπως η υγεία, η εκπαίδευση, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, τα ευρυζωνικά δίκτυα, την αξιόπιστη πρόσβαση σε δίκτυα ενέργειας και ισχυρούς δεσμούς με επιχειρήσεις και ερευνητικά κέντρα (EC, Green Paper on Territorial Cohesion, 2008, σελ 6) . Τα προβλήματα εντοπίζονται κυρίως στις απομακρυσμένες περιφέρειες και τις αγροτικές περιοχές. Χαρακτηριστικά το 40% των κατοίκων της Ένωσης ζουν σε απόσταση 30 λεπτών με το αυτοκίνητο από νοσοκομείο και το 43% ζει σε απόσταση μεγαλύτερη της μιας ώρας με το αυτοκίνητο από κάποιο πανεπιστημιακό ίδρυμα. Κατά 15 ποσοστιαίες μονάδες μικρότερο είναι το ποσοστό πρόσβασης σε υπηρεσίες ευρυζωνικού δικτύου των κατοίκων των αγροτικών περιοχών από τις αστικές.

- Συνεργασία – Υπέρβαση των συνόρων

Το κλειδί για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της προσπελασιμότητας και της πυκνότητας είναι η συνεργασία σε πολλαπλά επίπεδα. Τα προβλήματα αυτά όπως και τα περιβαλλοντικά (κλιματική αλλαγή, μόλυνση, συρρίκνωση βιοποικιλότητας κλπ) δεν γνωρίζουν σύνορα και η συντονισμένη δράση για την αντιμετώπιση τους είναι απαραίτητη. Συμπληρωματικά στην δράση προγραμμάτων όπως το INTERREG στην Πράσινη Βίβλο υπογραμμίζεται η ανάγκη λήψης περισσότερων μέτρων. Η ενίσχυση της συνεργασίας αποτελεί ζωτικό παράγοντα για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και την τόνωση της ανταγωνιστικότητας.

3. ΟΙ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΕ ΕΙΔΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΤΗΝ ΕΝΩΣΗ.

Οι περιοχές με ειδικά χαρακτηριστικά λαμβάνουν όλο και περισσότερη προσοχή από τους ασκούντες πολιτική και προγραμματισμό στα πλαίσια της Ένωσης. Είναι κοινώς αποδεκτό πλέον ότι για να επιτευχθεί αρμονική ανάπτυξη, η Ένωση θα πρέπει να δράσει ανάλογα ώστε να επιτύχει τα σημεία εκείνα που θα οδηγήσουν σε μια Ένωση που χαρακτηρίζεται από την πολυπόθητη οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή. Η εξάλειψη των ανισοτήτων ανάμεσα στις ευρωπαϊκές περιφέρειες και η εξίσωση των ανεπτυγμένων με τις λιγότερο ευνοημένες αποτελούν πλέον κοινό τόπο.

Διαχρονικά από την βιβλιογραφία και τις εκδόσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι περιοχές «ειδικών χαρακτηριστικών» (specific territories) τείνουν να οριστούν λαμβάνοντας υπόψη διάφορους κοινωνικούς, οικονομικούς αλλά και περιβαλλοντικούς δείκτες καταλήγοντας σταδιακά σε μια κατηγοριοποίηση σχετικά με τα χαρακτηριστικά εκείνα που ορίζουν μια περιοχή ως ειδικών συνθηκών.

Στο άρθρο 174 της Συνθήκης (Treaty on European Union) αναφέρεται ότι «ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στις αγροτικές περιοχές που επηρεάζονται από την βιομηχανική μετάβαση, στις περιοχές που υποφέρουν από παγιωμένες περιβαλλοντικές και δημογραφικές υστερήσεις όπως οι απομακρυσμένες περιοχές με μικρό και αραιό πληθυσμό, οι νησιωτικές, οι διασυνοριακές καθώς και οι ορεινές. Στο άρθρο 349 της ίδιας έκθεσης γίνεται αναφορά στα ειδικά μέτρα που πρέπει να πάρουν οι διοικούντες ώστε να εναρμονιστούν με την οικονομική και κοινωνική δομή των περιοχών αυτών η οποία χαρακτηρίζεται από αποστασιοποίηση, εσωστρέφεια, μικρό μέγεθος, ιδιαίτερη τοπογραφία, κλιματική και οικονομική εξάρτηση από μικρό αριθμό παραγωγών.

Παρ' όλο που οι περιοχές αυτές προσεγγίζονται αρκετές φορές ως μειονεκτούσες, παραγκωνίζονται και τα ειδικά χαρακτηριστικά τους παρουσιάζονται ως αναπτυξιακές αναπηρίες υπάρχει και η άλλη άποψη. Στην Πράσινη Βίβλο για την εδαφική συνοχή (2008), ανοίγεται ο δρόμος για την συζήτηση σχετικά με το πως τα ειδικά

χαρακτηριστικά των περιοχών αυτών μπορεί να αποτελέσουν μια ευκαιρία για ανάπτυξη και ευημερία όχι μόνο των ίδιων αλλά και όλης της Ένωσης.

Στην Πράσινη Βίβλο στοιχειοθετούνται τρεις ειδικοί τύποι περιφερειών οι οποίες αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες αναπτυξιακές προκλήσεις.

- Οι ορεινές περιοχές, οι οποίες πολύ συχνά αποτελούν και συνοριακές περιοχές και περισσότερο από το 1/3 του πληθυσμού των κατοίκων τους ανήκουν στην κατηγορία των «αγροτών»
- Οι νησιωτικές περιοχές (*Παράρτημα, Χάρτης 1*), οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις είναι και ορεινές περιοχές με παραπάνω από το μισό του πληθυσμού τους να ανήκει σε συνοριακές περιοχές (6 από τις 7 χαρακτηρισμένες ως απομακρυσμένες περιοχές της Ένωσης είναι νησιά)
- 18 αραιοκατοικημένες περιοχές, όλες αγροτικές και σχεδόν όλες συνοριακές (*Παράρτημα, Χάρτης 2*)

Οι περιοχές με ειδικά χαρακτηριστικά δεν είναι αποκλειστικά οι παραπάνω, υπάρχουν και άλλες περιοχές οι οποίες αντιμετωπίζουν κοινές προκλήσεις, ιδιαιτέρως οι παράκτιες περιοχές οι οποίες είναι υπό την πίεση του φαινομένου του θερμοκηπίου και οι απομακρυσμένες περιοχές οι οποίες αντιμετωπίζουν έναν μεγάλο αριθμό προκλήσεων όπως το δημογραφικό (γήρανση πληθυσμού), ή μετανάστευση (απώλεια ενεργού πληθυσμού), προβλήματα προσβασιμότητας και περιφερειακής ενσωμάτωσης.

Το 10% του πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης ζει σε ορεινές περιοχές. Ο μέσος όρος του κατά κεφαλήν εισοδήματος των περιοχών αυτών αντιστοιχεί με το 80% του μέσου όρου της Ένωσης και μόλις το 25% αυτών τον υπερβαίνει. Ο πληθυσμός των περιοχών αυτών είτε αυξάνεται είτε παραμένει σταθερός (μετρήσεις 1995 και 2004). Οι ορεινές περιοχές χαρακτηρίζονται από πλούσιο φυσικό περιβάλλον και συχνά είναι αρκετά προσβάσιμες κάτι που τις καθιστά τουριστικούς προορισμούς. Την ίδια στιγμή έρχονται αντιμέτωπες με τις προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής, την περιορισμένη και μονοκλαδική οικονομική δραστηριότητα βασισμένη κυρίως στον τουρισμό και την ευάλωτη βιοποικιλότητα.

Στις νησιωτικές περιοχές κατοικεί το 3% του πληθυσμού της Ευρώπης αριθμώντας 14 εκατομμύρια κάτοικους. Οι γενικεύσεις για την κατηγορία δεν είναι εφικτές καθώς παρουσιάζουν αρκετές διαφορές σαν περιοχές οι οποίες οφείλονται κυρίως στα διαφορετικά μεγέθη τους. Το κατά κεφαλήν εισόδημα διαφέρει επίσης ανά νησιωτική περιοχή. Η οικονομική δραστηριότητα κάποιων εξ αυτών βασίζεται αποκλειστικά στον τουρισμό ενώ η οικονομία κάποιων άλλων είναι περισσότερο πολύπλευρη κυρίως όμως στον τομέα των υπηρεσιών. Ο πληθυσμός αυξήθηκε στις περιοχές αυτές (1995-2004) παρ' όλα αυτά αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες προκλήσεις που έχουν να κάνουν κυρίως με θέματα πρόσβασης, περιορισμένων αγορών, και με υψηλό κόστος μεταφορών, παροχής ενέργειας και κατά συνέπεια δυσκολίες στην εγκατάσταση βαριάς επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Οι αραιοκατοικημένες περιοχές στην Ευρώπη φιλοξενούν περίπου 2.6 εκατομμύρια κατοίκους με τον πληθυσμό τους να είναι σταθερά καθοδικός. Χαμηλή πυκνότητα πληθυσμού, περιφερειοποίηση, έλλειψη υποδομών και μονοπρόσωπη οικονομία πρωτογενή τομέα αποτελούν εμπόδια ανάπτυξης των περιοχών αυτών.

Τα μειονεκτήματα των περιοχών αυτών δεν καλύπτονται στην έκθεση αλλά γίνεται αναφορά στην μετατροπή των δυσκολιών αυτών σε πλεονέκτημα ανάπτυξης στα πλαίσια της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής.

Η μέτρηση των επιδόσεων μέσω δεικτών των περιοχών αυτών δείχνει ξεκάθαρα ότι υπάρχει ποικιλομορφία ακόμα και ανάμεσα στην ίδια κατηγοριοποίηση καθιστώντας ουσιαστικά αναγκαία την εφαρμογή ειδικών πολιτικών σε σχέση με εκείνες που αφορούν τις υπόλοιπες περιοχές της ένωσης. Για αυτό ακριβώς τον λόγο και στην εκπόνηση προγραμμάτων ανάπτυξης και χρηματοδότησης οι περιοχές αυτές αποτελούν ειδικό κεφάλαιο έστω και με μία δυστυχώς πιο «αφαιρετική διαδικασία» η οποία συγκεκριμενοποιείται με το πέραςμα του χρόνου. Πιο συγκεκριμένα στην έκθεση της Επιτροπής για την πολιτική συνοχής της ευρωπαϊκής ένωσης 2014-2020 συμπεριλαμβάνεται μια ειδική ενότητα η οποία περιλαμβάνει ενισχύσεις 926 εκατομμυρίων ευρώ από τα ταμεία τα οποία διατίθενται σε «περιοχές με έντονα και μόνιμα φυσικά και δημογραφικά προβλήματα», νησιωτικές περιοχές χωρίς σταθερή

σύνδεση με την ενδοχώρα, ηπειρωτικές και αραιοκατοικημένες περιοχές. Οι περιοχές αυτές αποτελούσαν ειδική ενότητα και στα χρηματοδοτικά προγράμματα του διαρθρωτικού ταμείου για την περίοδο 2007-2013.

4. ESPON ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ

Το ενδιαφέρον σχετικά με περιοχές ειδικών εδαφικών χαρακτηριστικών είναι συνεχώς αυξανόμενο τα τελευταία χρόνια. Στο άρθρο 174 της Συνθήκης (Treaty on the Functioning of the European Union, TFEU) και στην Πράσινη Βίβλο για την εδαφική συνοχή (Green Paper on Territorial Cohesion) αναγνωρίζονται συγκεκριμένες περιοχές, Διασυννοριακές, Νησιά, Ορεινές, Απομακρυσμένες (ειδικών συνθηκών) και Αραιοκατοικημένες. Οι περιοχές αυτές θεωρούνται ότι υποφέρουν από συγκεκριμένες προκλήσεις αλλά παράλληλα διαθέτουν συγκεκριμένα πλεονεκτήματα τα οποία μπορούν να ευνοήσουν εκτός από τις ίδιες και την Ένωση σαν σύνολο. Διακρίνονται μάλιστα δύο ακόμα κατηγορίες τέτοιων περιοχών. Είναι εκείνες οι οποίες χαρακτηρίζονται ως Παράκτιες και εκείνες ως Εσωτερικές περιφέρειες (inner peripheries). Δημιουργήθηκε λοιπόν η ανάγκη ενδεδειγμένης μελέτης των περιοχών αυτών αφού κρίνονται ως υψηλής σημασίας για την Ένωση. Έως τώρα, αρκετές μελέτες είχαν πραγματοποιηθεί για ανεξάρτητες περιοχές ειδικών χαρακτηριστικών καμία όμως που να αφορά το σύνολο τους. Οι μελέτες επίσης που γίνονταν ήταν κυρίως σε επίπεδο NUT3 ή NUTS2 και τα αποτελέσματά τους μπορούν να θεωρηθούν γενικευμένα και πολλές φορές παραπλανητικά ώστε να σκιαγραφηθούν τα δεδομένα και οι τάσεις των περιοχών αυτών και να προσφέρουν ικανοποιητικές πληροφορίες στην ανάπτυξη στρατηγικής για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Europe 2020 strategy for smart, sustainable and inclusive growth).

Η ανάλυση των περιοχών αυτών σε πραγματικούς και όχι γενικούς όρους πραγματοποιείται από το πρόγραμμα ESPON με την εκπόνηση δύο εκθέσεων που βασίζονται σε πραγματικές μελέτες περιοχών ειδικών χαρακτηριστικών και την ανάλυση κοινών δεικτών, το ESPON TEDI και στη συνέχεια το ESPON GEOSPECS. Οι μελέτες αυτές έρχονται να συμπληρώσουν το κενό της Πράσινης Βίβλου η οποία παρόλο που θεωρείται στρατηγικής σημασίας για μια σειρά από λόγους, ένας εκ των οποίων είναι η προσπάθεια ενός σαφέστερου ορισμού της έννοιας της εδαφικής συνοχής και κατά συνέπεια των επιπτώσεών της στις ευρωπαϊκές πολιτικές, αλλά και αποτέλεσε ευκαιρία να τεθούν ζητήματα των πολιτικών εργαλείων για την εδαφική συνεργασία με έμφαση

στη διεθνική συνεργασία και στην πολύ-τομεακή και πολύ-επίπεδη εδαφική διακυβέρνηση, δέχτηκε αρκετές κριτικές.

4.2. ΤΟ ΕΡΓΟ ESPON TEDI

Το Έργο TEDI του ESPON έρχεται να διευκολύνει την κατανόηση των αναπτυξιακών διαδικασιών και τις ευκαιρίες εξέλιξης στις περιοχές οι οποίες ορίζονται σαν νησιωτικές, ορεινές, αραιοκατοικημένες ή περιφερειακές. Το πρόγραμμα βασίζεται σε μελέτες που αφορούν τις περιοχές: Βόρεια Calotte (βορειότερες περιφέρειες της Νορβηγίας, Σουηδίας και Φινλανδίας), Βόρεια Ισλανδία, Επαρχίες Alba και Suceava της Ρουμανίας, Επαρχίες Valais/Wallis και Jura της Ελβετίας, κοιλάδα της Μαραθασας και Τηλλυρια της Κύπρου και τέλος την Μάλτα και το Γκόζο.

Η μελέτη εστίασε στις επιλογές για την άσκηση πολιτικής στις συγκεκριμένες περιοχές. Το κύριο συμπέρασμα ήταν ότι οι αναπτυξιακές πολιτικές που πρέπει να εφαρμόζονται σε περιοχές σαν αυτές, λόγω των ειδικών χαρακτηριστικών, για να είναι αποτελεσματικές χρειάζεται τις περισσότερες φορές να «διαφύγουν» από την πεπατημένη οδό των πολιτικών που εφαρμόζεται σε περιοχές με περισσότερο «κανονικά» χαρακτηριστικά. Οι δυνάμεις του ανταγωνισμού της αγοράς δεν εγγυώνται τα απαραίτητα εφόδια σε περιοχές όπως αυτές όπου η ζήτηση είναι πολύ χαμηλή. Σε μια κανονική αγορά εργασίας για παράδειγμα ο εργαζόμενος έχει το δικαίωμα της επιλογής. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο και σε οικονομίες οι οποίες βασίζονται μόνο σε έναν κλάδο. Γενικότερα η έννοια της «αποτυχίας των δυνάμεων της αγοράς» είναι απαραίτητη για την κατανόηση της εξειδίκευσης των περιοχών αυτών και του λόγου για τον οποίο δεν εκμεταλλεύονται αρκετά από τα, φαινομενικά, ισχυρά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά τους.

Η άσκηση πολιτικής για τις περιοχές TEDI, όπως προκύπτει από την μελέτη των περιοχών του προγράμματος αρθρώνεται πάνω στους παρακάτω άξονες:

- **Εξασφάλιση Βιώσιμης Ανάπτυξης μέσα από τα τοπικά συγκριτικά πλεονεκτήματα.**

Με απώτερο σκοπό την συνεισφορά των περιοχών αυτών στην επιτυχία των στόχων της Συνθήκης της Λισσαβόνας και του Γκέτεμποργκ για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη την

Ένωσης, η προσοχή στρέφεται στην αναγνώριση αναπτυξιακών ευκαιριών μέσα από τα ενδογενή χαρακτηριστικά ιδιαιτέρως δε εκείνα που δεν είναι πλήρως εκμεταλλεύσιμα. Υπάρχουν αρκετοί λόγοι για τους οποίους πιθανοί πόροι, πηγές ανάπτυξης δεν εκμεταλλεύονται άριστα, αν θέλουμε όμως να οριοθετήσουμε τους λόγους αυτούς θα πρέπει να εστιάσουμε στην σχέση μεταξύ των τοπικών φυσικών πόρων, του ανθρώπινου κεφαλαίου και των θεσμών (κυβερνητικές δομές). Η προσοχή πρέπει να εστιαστεί στις αλληλοεπιδράσεις μεταξύ αυτών των τριών αξόνων ώστε να ερευνηθούν οι λόγοι για τους οποίους δεν γίνεται πλήρη εκμετάλλευση των ενδογενών πηγών ανάπτυξης.

➤ **Προώθηση μιας περισσότερο ισορροπημένης σχέσης των περιοχών TEDI με την ευρύτερη περιοχή τους αλλά και του συνόλου της Ένωσης.**

Από την μία μεριά, οι περιοχές αυτές χρειάζονται να κρατήσουν όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που τις κάνουν να διαφέρουν από τις υπόλοιπες περιφέρειες όπως η τοπική ταυτότητα και από την άλλη θα πρέπει να αγωνιστούν με ίσους όρους με τους «ανταγωνιστές» τους στην αναπτυξιακή κούρσα. Σημαντικό λοιπόν πριν τον περιφερειακό προγραμματισμό είναι να οριστούν οι στόχοι που χρειάζονται να επιτευχθούν σε σχέση με τις θυσίες τοπικού χαρακτήρα ώστε να επιτευχθεί μια κατάσταση η οποία θα θεωρηθεί win-win και από τα δύο μέρη.

➤ **Επίτευξη συνεχούς και μακροχρόνιας βελτίωσης της ποιότητας ζωής.**

Παρ' όλο που οι μελέτες δεν δείχνουν απαραίτητα υστέρηση των περιοχών αυτών στον τομέα της ποιότητας ζωής και με δεδομένα τα πλεονεκτήματα του ιδιαίτερα πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος η πρόκληση βρίσκεται σε μικρότερες και περισσότερο απομακρυσμένες περιοχές και στην εξασφάλιση της πρόσβασής τους σε δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες. Σε αρκετές υπό-περιοχές TEDI παρατηρείται το φαινόμενο μείωσης πληθυσμού σε όρια χαμηλότερα από εκείνα που δημιουργούν τις προϋποθέσεις μιας ικανοποιητικής αγοράς εργασίας γεγονός το οποίο καθιστά ασύμφορη την παροχή βασικών υπηρεσιών τόσο από το κράτος αλλά και από τους ιδιώτες. Σε όλες τις περιπτώσεις, τα προβλήματα υποβάθμισης της ποιότητας ζωής εντοπίζονται σε μικρούς και αποκομμένους πληθυσμούς και αφορούν την πρόσβαση σε υπηρεσίες γενικού

ενδιαφέροντος, υστέρηση των υποδομών αλλά και ανισορροπίες στην αγοράς εργασίας. Ανεξάρτητα αν έχουμε να κάνουμε με νησιωτική, ορεινή ή αραιοκατοικημένη περιοχή όπως προκύπτει από την μελέτη των δεδομένων, τα προβλήματα εμφανίζουν αξιοσημείωτες ομοιότητες. Προτείνεται λοιπόν ο σχεδιασμός συγκεκριμένης Ευρωπαϊκής πολιτικής για την κατάλληλη οργάνωση του πληθυσμού των περιοχών αυτών που αντιμετωπίζουν τα συγκεκριμένα προβλήματα.

➤ **Βελτίωση των θεμελίων ανάπτυξης και στήριξη της επιχειρηματικότητας στην προοπτική της βιώσιμης ανάπτυξης.**

Η αρχή της εδαφικής και περιφερειακής ισότητας, όπως χαρακτηριστικά εκφράζεται στην Τρίτη έκθεση συνοχής «οι άνθρωποι δεν πρέπει να μειονεκτούν από το πού έτυχε να ζουν ή να δουλεύουν στην Ένωση» και αποδίδεται στην Conference of Peripheral Maritime Regions ως «η προσφορά ίσης πρόσβασης σε υπηρεσίες γενικού ενδιαφέροντος και η εξασφάλιση συνθηκών καθαρού ανταγωνισμού για όλες τις περιφέρειες» αποδεικνύετε δυστυχώς στην πράξη αρκετές φορές μη ρεαλιστική. Η πρόκληση για τις περιφέρειες Εδαφικής Ποικιλομορφίας βρίσκεται στο να ορίσουν τι συνεπάγεται η «αρχή της ισότητας». Η ερώτηση αυτή πρέπει τεθεί για κάθε περιφέρεια από κάτω προς τα πάνω (bottom up) και στη συνέχεια να γίνουν ισχυρές θεσμικές παρεμβάσεις ώστε να δημιουργηθούν ισχυρά και βιώσιμα θεμέλια που θα κάνουν την οικονομική ανάπτυξη πραγματικότητα.

➤ **Αλλαγή συνθηκών του Ευρωπαϊκού διαλόγου για την περιφερειακή ανάπτυξη.**

Η πλήρης εκμετάλλευση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων των περιοχών TEDΙ προϋποθέτει ότι οι τοπικές και περιφερειακές αρχές θα πρέπει να έχουν την δύναμη να αμφισβητήσουν τις υπάρχουσες πολιτικές όπου αυτό χρειαστεί. Για να επιτευχθεί η «μετατροπή της ποικιλομορφίας σε δύναμη» χρειάζεται η υιοθέτηση ενός περισσότερο προσαρμοσμένου πλαισίου δράσης. Θα πρέπει να εστιάσουμε όχι στις πιθανές υστερήσεις των περιοχών αυτών αλλά στην χρησιμοποίηση όλων των ανεκμετάλλευστων πηγών ανάπτυξης και προοπτικών βελτίωσης κοινωνικών και οικονομικών επιδόσεων. Όπως προκύπτει από τις εκθέσεις του προγράμματος, οι υστερήσεις πηγάζουν από τις

ενδιάμεσες αναπτυξιακές διαδικασίες λόγω των ειδικών γεωγραφικών συνθηκών. Πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη στην άσκηση πολιτικής τα ειδικά χαρακτηριστικά των περιοχών αυτών τα οποία προσδίδουν και την τοπική τους ταυτότητα. Εξίσου σημαντική είναι και η συνεργασία των περιοχών αυτών με τις γειτονικές περιφέρειες. Κομβικής σημασίας για την επίτευξη των συνδέσεων που θα ωθήσουν μπροστά τις περιοχές αυτές είναι η δημιουργία των κατάλληλων υποδομών, η προσπελασιμότητα (όχι μόνο σε παραδοσιακούς όρους μεταφορών αλλά και σε ότι αφορά τηλε-συνδέσεις και ευρυζωνικά δίκτυα). Επιπροσθέτως ο περιφερειακός προγραμματισμός πρέπει να συμβάλει στην δημιουργία «tailor made» προγραμμάτων προς εφαρμογή στις συγκεκριμένες περιοχές. Είναι φανερό ότι οι παραδοσιακές πολιτικές σε αρκετές περιπτώσεις δεν ευδοκιμούν. Είναι σημαντική η κατανόηση της μοναδικότητας αυτής από τους τοπικούς αλλά και τους περιφερειακούς φορείς ώστε οι πολιτικές να έχουν πραγματικό αντίκρισμα.

Ένα από τα κύρια συμπεράσματα που προέκυψαν με την ολοκλήρωση του προγράμματος TEDI είναι η ανάγκη για μία περισσότερο συντονισμένη δράση. Η δημιουργία μιας συστηματικής γνώσης σχετικά με το πώς οι οικονομικές αρχές που υιοθετούνται έχοντας στο μυαλό της «κανονικές» περιοχές μπορούν να προσαρμοστούν στις ανάγκες των περιοχών με ειδικά χαρακτηριστικά. Το πρόγραμμα ESPON επανέρχεται μετά το TEDI με την έκθεση GEOSPECS η οποία αποτελεί και την πιο ολοκληρωμένη μελέτη για τις περιοχές με εδαφική ποικιλομορφία.

4.3 ΤΟ ΕΡΓΟ ESPON GEOSPECS

Το Έργο GEOSPECS (GEOgraphic SPECificities and Development Potentials In Europe) του προγράμματος ESPON έρχεται σαν απόδειξη της δύναμης της διακρατικής συνεργασίας μέσω της χρήσης καινοτόμας ανάλυσης και εργαλείων μελέτης για την δημιουργίας βιβλιοθήκης κομβικών δεδομένων με κοινό τόπο την τυποποίηση μεθόδων ώστε να επιτευχθεί η πολυπόθητη κοινωνική, εδαφική και οικονομική συνοχή. Το GEOSPECS έρχεται να αναλύσει σε βάθος της «ειδικές» αυτές περιοχές της ένωσης οι οποίες ήταν έως τότε θολές και να δώσει νέα διάσταση σε αυτό που ονομάζουμε περιφερειακό προγραμματισμό και ανάπτυξη.

Σκοπός του έργου GEOSPECS είναι :

- Η δημιουργία μιας ξεκάθαρης προοπτικής των περιοχών αυτών.
- Ο εντοπισμός αναπτυξιακών προοπτικών στις περιοχές αυτές.
- Η αξιολόγηση της ποικιλομορφίας των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών κάθε μίας κατηγορίας.
- Η εξερεύνηση του κατά πόσο είναι εφικτό για μια χώρα να επιτύχει τους στρατηγικούς στόχους της Ένωσης μέσα από την εκμετάλλευση των περιοχών αυτών.
- Η διερεύνηση πιθανών συνεργασιών και η αποσαφήνιση των ρόλων για τους ασκούντες πολιτική.

Το ενδιαφέρον σχετικά με περιοχές ειδικών εδαφικών χαρακτηριστικών είναι συνεχώς αυξανόμενο τα τελευταία χρόνια. Στο άρθρο 174 της συνθήκης TFEU (Treaty on the Functioning of the European Union) και στη Πράσινη Βίβλο (Green Paper on Territorial Cohesion) αναγνωρίζονται συγκεκριμένες περιοχές, Διασυννοριακές, Νησιά, Ορεινές, Απομακρυσμένες (ειδικών συνθηκών) και Αραιοκατοικημένες. Οι περιοχές αυτές θεωρούνται ότι υποφέρουν από συγκεκριμένες προκλήσεις αλλά παράλληλα διαθέτουν συγκεκριμένα πλεονεκτήματα τα οποία μπορούν και να ευνοήσουν την Ένωση σαν σύνολο. Δύο ακόμα κατηγορίες τέτοιων περιοχών διακρίνονται. Είναι εκείνες οι οποίες χαρακτηρίζονται ως Παράκτιες και οι «Εσωτερικές περιφέρειες». Δημιουργήθηκε λοιπόν η ανάγκη

ενδεδειγμένης μελέτης των περιοχών αυτών αφού κρίνονται ως υψηλής σημασίας για την ένωση. Έως τώρα αρκετές μελέτες είχαν πραγματοποιηθεί για ανεξάρτητες περιοχές ειδικών χαρακτηριστικών καμία όμως που να αφορά το σύνολο τους. Η μελέτες επίσης που γίνονταν ήταν κυρίως σε επίπεδο NUT3 ή NUTS2 και τα αποτελέσματα τους μπορούν να θεωρηθούν γενικευμένα και πολλές φορές παραπλανητικά ώστε να σκιαγραφηθούν τα δεδομένα και οι τάσεις των περιοχών αυτών και να προσφέρουν ικανοποιητικές πληροφορίες στην ανάπτυξη στρατηγικής για την Στρατηγική Ευρώπη 2020 (Europe 2020 strategy for smart, sustainable and inclusive growth.)

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω οι σκοποί του Έργου ESPON GEOSPECS σχετικά με τις έξι από τις επτά προαναφερθείσες περιοχές είναι οι εξής:

- Η απόδοση μιας ολοκληρωμένης εικόνας των περιοχών GEOSPECS.
- Ο εντοπισμός ευκαιριών ανάπτυξης για τις περιοχές αυτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Η αποτίμηση των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών.
- Η διερεύνηση του πώς μπορούν να επιτευχθούν στρατηγικοί στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης λαμβάνοντας υπόψη την ποικιλομορφία των αναπτυξιακών συνθηκών που αφορούν περιοχές με ειδικά χαρακτηριστικά.
- Η διερεύνηση των απαραίτητων ρόλων των φορέων ασκήσεων πολιτικής, την εδαφική συνεργασία και της ανάγκης στοχευμένων πολιτικών.

Η μελέτη στα πλαίσια του έργου GEOSPECS υπήρξε καινοτόμος στους εξής τομείς:

- Δεδομένου ότι οι στόχοι της Ευρώπης 2020 είναι χωρικά «τυφλοί» και οι επίτευξη τους προϋποθέτει προσπάθεια σε περιφερειακό αλλά και τοπικό επίπεδο, το Έργο προσεγγίζει τις περιοχές GEOSPECS με την προοπτική αυτή. Το GEOSPECS είναι το πρώτο Έργο του ESPON του οποίου η μελέτη, συλλογή δεδομένων και οι διακρίσεις βασίζονται σε χωρικό επίπεδο LAU2 λαμβάνοντας υπόψη χαρακτηριστικά από 125.049 διοικητικές μονάδες.

- Οι μελέτες των περιοχών αυτών λαμβάνουν σοβαρά υπόψη την έννοια της απόστασης αλλά και τις αλληλεπιδράσεις μια περιφέρειας με τις γύρω περιοχές σε αντίθεση με τις έως τώρα πρακτικές οι οποίες συνήθως απομονώνουν την περιοχή μελέτης ως ανεξάρτητο έδαφος
- Το Έργο υποστηρίζει ότι είναι περισσότερο χρήσιμο να αναλύονται οι αναπτυξιακές προοπτικές μιας περιοχής, οι προκλήσεις και οι ευκαιρίες με την μελέτη δεδομένων που προέρχονται από τα επίκτητα ή «εγγενή» χαρακτηριστικά της περιοχής και παρουσιάζονται μέσω μοντέλων Nexus παρά με την συνήθη τακτική του benchmarking.
- Τα μοντέλα και τα κοινά δεδομένα παρέχουν ένα κοινό πλαίσιο για την παρουσίαση και σύγκριση της αναπτυξιακής διαδικασίας των περιοχών που σχετίζονται με ειδικά γεωγραφικά χαρακτηριστικά.

Η πρώτη πρόκληση του έργου GEOSPECS ήταν ο ορισμός, η τυποποίηση και κατηγοριοποίηση των περιοχών αυτών. Λόγω της ποικιλομορφίας των περιοχών της Ένωσης το έργο των ερευνητών κάθε άλλο παρά εύκολο, με βασικές δυσκολίες τον ορισμό του μεγέθους των περιοχών μελέτης NUTS3/LAU2/LAU1 κλπ, την απουσία σε κάποιες περιπτώσεις επαρκών στοιχείων για την αξιοποίηση των δεικτών μελέτης καθώς και οι επικαλύψεις ανάμεσα στις περιοχές. Με τον τρόπο «κατανομής» των απαιτούμενων εργασιών καθώς και τον ορισμό των δεδομένων για τον χαρακτηρισμό των περιοχών η εικόνα έγινε πιο ξεκάθαρη. Πιο συγκεκριμένα η ανάλυση έγινε σε επίπεδο LAU2 και στηρίχτηκε στην μελέτη των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών της κάθε περιοχής και πως αυτή εξαρτάται από τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά της.

Ο ορισμός των περιοχών αυτών αναλυτικότερα βασίστηκε σε τρία χαρακτηριστικά:

- «Δεδομένα» είτε πολιτικά είτε γεωγραφικά : Απομακρυσμένες περιοχές, Νησιά.
- «Βάσει Ορίου» : Ορεινές (μορφολογικά) και Αραιοκατοικημένες (δημογραφικά)

- «Βάσει Αποστάσεων» από ορισμένο κέντρο: Παράκτιες, Συνοριακές.

Όλες οι κατηγοριοποιήσεις είναι βάσει LAU2 και για τις ανάγκες ευρύτερης ανάλυσης κάθε κατηγορία υποδιαιρείται σε επίπεδα ανάλυσης όπως φαίνεται παρακάτω.

- Ορεινές Περιοχές (Mountains): Ο ορισμός βασίζεται στο υψόμετρο, την κλίση καθώς και την «σκληρότητα» του εδάφους και βασίζεται σε μελέτες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Directorate-General for Regional Policy & European Environment Agency). Οι ορεινές περιοχές καλύπτουν το 28,7% των EU27 και το 16,9% του πληθυσμού. Οι μελέτες στο χώρο του ESPON ανεβάζουν τους δείκτες αυτούς στο 41,3% και 25,4 αντίστοιχα. Οι μελέτη του ESPON βασίζεται σε βασικά κριτήρια και σημειώνεται ότι δεν προτείνεται ως εναλλακτική της μελέτης της ΕΕΑ (Παράρτημα, Χάρτης 3).
- Νησιά (Islands): Ως Νησιά ορίζονται οι περιοχές αυτές οι οποίες είναι φυσικά αποκομμένες από την ηπειρώτικη Ευρώπη (Παράρτημα, Χάρτης 4). Η αναγνώριση των νησιών αυτών αντιμετώπισε δυσκολίες οι οποίες είχαν να κάνουν με την ποικιλομορφία των νήσων της ένωσης όσο αναφορά τόσο σε γεωγραφικά (μέγεθος, σύνδεση) όσο και σε κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά. Συνολικά ορίστηκαν σαν GEOSPECS, 319 νησιά τα οποία καλύπτουν το 3,5% του ευρωπαϊκού εδάφους και το 4% του πληθυσμού των EU27. (4,7% και 3,4% αντίστοιχα για το χώρο του ESPON)
- Αραιοκατοικημένες Περιοχές (Sparsely Populated Areas :SPAs): Ως SPAs ορίστηκαν στο έργο οι περιοχές με κριτήρια πληθυσμιακά, ανάλογα με τους χρόνους που χρειάζεται κάποιος κάτοικος των περιοχών αυτών ώστε να μεταβεί σε κάποιο άλλο κέντρο με όριο τα 45 λεπτά, καθώς και την προσβασιμότητα (Παράρτημα, Χάρτης 5). Οι περιοχές αυτές διαχωρίστηκαν σε 39 επιμέρους κομμάτια.
- Παράκτιες Ζώνες (Coastal Zones): Λόγω της ποικιλομορφίας των χαρακτηριστικών που μπορούν να ορίσουν μια περιοχή ως παράκτια ορίστηκαν

δύο καθαρές υποθέσεις. Από τη μία μεριά η περιοχή θα πρέπει να έχει πρόσβαση προς το νερό με δρόμο μέχρι 45 λεπτών και από την άλλη θα πρέπει να σχετίζεται κοινωνικοοικονομικά με δραστηριότητες που αφορούν την θάλασσα. Οι περιοχές LAU2 που ορίστηκαν ως παράκτιες καλύπτουν το 21,6% των EU27 και φιλοξενούν το 36% του πληθυσμού. (22,9% - 34,9% του χώρου ESPON)

- Διασυνοριακές Περιοχές (Border Areas): Τα σύνορα ανά χώρα διαφέρουν σημαντικά όσο αναφορά την απόσταση και τις συνθήκες επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης με τα γειτονικά κράτη. Για τις ανάγκες του GEOSPECS ως διασυνοριακές περιοχές ορίστηκαν αυτές με απόσταση 45 λεπτών από γειτονικά κράτη. 22% του εδάφους των EU27 καλύπτεται από τέτοιες περιοχές και φιλοξενεί το 19,5% του πληθυσμού. (18,8% και 17,6% του χώρου ESPON αντίστοιχα). Αναγνωρίστηκαν 117 διασυνοριακές περιοχές.

- Ειδικές Περιοχές (Outermost Regions): Οι περιοχές αυτές ορίζονται νομικά.

Όπως είναι φυσικό ανάμεσα σε όλες τις περιοχές αυτές υπάρχουν αρκετές επικαλύψεις. Οι περισσότερο έντονες και χαρακτηριστικές είναι πως αναπόφευκτα η πλειοψηφία των νησιών είναι επίσης παράκτιες περιοχές. Επίσης Το 1/5 των περιοχών και το 1/4 του πληθυσμού των ορεινών περιοχών είναι επίσης «παράκτιο». 15% του πληθυσμού όσο και του εδάφους θεωρείται συνοριακή περιοχή ενώ το 1/3 του εδάφους είναι αραιοκατοικημένο. Το 1/3 του πληθυσμού επιπροσθέτως βρίσκεται σε αστικές περιοχές με πληθυσμό πάνω από 100.000 κατοίκους. Το 1/3 το νησιών είναι αραιοκατοικημένο. Το μισό από το έδαφος που καλύπτουν οι ορεινές περιοχές θεωρείται αραιοκατοικημένο κλπ.

Η ανάλυση καλύπτει ένα ευρύ φάσμα ειδικών γεωγραφικών χαρακτηριστικών.

Δεδομένου ότι η κάθε μία απαιτεί ειδικές μεθόδους ποιοτικής και ποσοτικής ανάλυσης ώστε να παραχθούν τα επιθυμητά αποτελέσματα δόθηκε μεγάλη βάση στο πλαίσιο μελέτης. Ακολουθώντας τον παραπάνω ορισμό οι μελέτες αυτές βασίστηκαν σε καινοτόμες μεθόδους χρησιμοποιώντας «φρέσκα» δεδομένα για την ποσοτική και

ποιοτική ανάλυση κάθε «ιδιαιτερότητας». Με αυτό τον τρόπο ορίστηκε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο μελέτης και παρήχθη μια βάση δεδομένων σε επίπεδο LAU2 η οποία ανοίγει νέες προοπτικές για πολύ-επίπεδες αναλύσεις και μπορεί να εκμεταλλευτεί περαιτέρω σε στοχευμένες αναλύσεις.

5. ΤΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ NEXUS

Η απεικόνιση της μελέτης των ειδικών περιοχών από το πρόγραμμα GEOSPECS βασίστηκε στο εργαλείο NEXUS. Το εργαλείο αυτό αναλύει σε βάθος την αναπτυξιακή διαδικασία που συμβαίνει στις περιοχές αυτές λαμβάνοντας υπόψη όλα εκείνα τα ειδικά χαρακτηριστικά αλλά και τους ενδιάμεσους δεσμούς προτείνοντας ολοκληρωμένες λύσεις για την βιώσιμη και μακροχρόνια ανάπτυξη των περιοχών αυτών.

Η ανάλυση και ο αναπτυξιακός σχεδιασμός μιας περιφέρειας ή μιας περιοχής με την ευρύτερη έννοια του όρου, με σκοπό την επίτευξη έξυπνης βιώσιμης και ολοκληρωμένης ανάπτυξης είναι μια περίπλοκη διαδικασία. Το εργαλείο που χρησιμοποιείται πιο συχνά από τους ερευνητές για την αποτύπωση της γενικής εικόνας μια περιοχής είναι η ανάλυση SWOT. Τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία 2014-2020 όμως αναζητούν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την επίτευξη της «έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης». Η αειφόρος χωρική ανάπτυξη και συνοχή αποτελεί βασική προτεραιότητα του επικείμενου ελληνικού Συμφώνου Εταιρικής Σχέσης 2014-2020. Η κυβέρνηση έχει ζητήσει από τις περιφερειακές αρχές να αξιολογήσουν τις περιφερειακές ανάγκες και να αναπτύξουν στρατηγικές για τη χρήση των πόρων των ευρωπαϊκών διαρθρωτικών και Επενδυτικών ταμείων, με παράλληλο στόχο την εδαφική συνοχή των περιοχών ευθύνης τους. Δημιουργείται όπως είναι φυσικό η ανάγκη χρήσης ενός εργαλείου το οποίο:

1. αφενός θα αποτυπώνει με σαφήνεια όχι μόνο τα βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία της περιοχής έρευνας αλλά και τις μεταξύ τους συνδέσεις.
2. αφετέρου θα αποτελεί κοινό τόπο για τους περιφερειακούς προγραμματιστές και τους ασκούντες πολιτική.

Οι Ελληνικές περιφέρειες παρουσιάζουν σημαντικές γεωγραφικές ιδιαιτερότητες, είτε με όρους «ορεινότητας» είτε λόγω συνοριακού ή παράκτιου χαρακτήρα είτε εξαιτίας της κρίσης από την άποψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Μια βασική πρόκληση είναι η υπέρβαση των μειονεκτημάτων που έχουν κληρονομήσει από τη ειδική γεωγραφική θέση και τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και η διευκόλυνση μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης για την ανάπτυξή τους. Η ανάλυση "SWOT"

χρησιμοποιείται ευρέως από επιχειρήσεις και φορείς χάραξης πολιτικής και στην Ελλάδα, για την ανίχνευση του εύρους των παραγόντων που διαμορφώνουν τις αποφάσεις. Ωστόσο, είναι μια γενική μέθοδος και δεν είναι απαραίτητο να επικεντρώνεται στα χαρακτηριστικά ενός τόπου ή στην ανάγκη για ολοκληρωμένες λύσεις εντός μιας χωρικής ενότητας. Έτσι, ένα άλλο εργαλείο με τίτλο μοντέλο NEXUS που δημιουργήθηκε από μια ομάδα ευρωπαίων ερευνητών στο πλαίσιο του Έργου GEOSPECS θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί εναλλακτικά. Αυτό το εργαλείο προωθεί μια μετατόπιση της στρατηγικής εστίασης της περιφερειακής πολιτικής από τη σύγκλιση στην αξιοποίηση του αναπτυξιακού δυναμικού και στην προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης. Για μια σειρά από τύπους περιφερειών, το ESPON έχει αναπτύξει "μοντέλα NEXUS», που διερευνούν τις σχέσεις μεταξύ των καθοριστικών χαρακτηριστικών ενός τόπου και των προκλήσεων και ευκαιριών. Τα μοντέλα αυτά μπορούν να βοηθήσουν τους φορείς χάραξης πολιτικής να εντοπίζουν πιθανά πεδία δράσης. Μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία μιας κοινής αντίληψης των πλέον ελπιδοφόρων παρεμβάσεων για την ανάπτυξη μιας χώρας ή μιας περιοχής. μεταξύ των ενδιαφερομένων.

Η κατασκευή ενός μοντέλου NEXUS για μια περιοχή χωρίζεται σε τρία απλά βήματα:

1. Ορισμός Ειδικών Χαρακτηριστικών τις περιοχής μελέτης

Σκοπός σε αυτό το βήμα είναι να εντοπιστούν και να οριστούν για την περιοχή μελέτης τα ειδικά εκείνα , κληρονομούμενα ή επίκτητα, χαρακτηριστικά που επηρεάζουν είτε θετικά είτε αρνητικά την αναπτυξιακή εξέλιξη της. Η εύρεση των χαρακτηριστικών αυτών μπορεί να γίνει με ποικίλους τρόπους από τους φορείς. Το ESPON προσφέρει μια τεράστια βάση δεδομένων από όπου μπορούν να γίνουν συγκρίσεις με τους μέσους όρους της Ένωσης ή να εντοπιστούν τάσεις με ειδικούς δείκτες. Το brainstorming καθώς και η έρευνα παρόμοιων αναλύσεων από την βιβλιοθήκη του ESPON είναι μερικοί ακόμα τρόποι με τους οποίους μπορούν να εντοπιστούν τα χαρακτηριστικά αυτά. Για παράδειγμα λαμβάνοντας υπόψη τα ευρήματα του έργου GEOSPECS, τα κύρια χαρακτηριστικά που αφορούν τις ορεινές περιοχές στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η ειδική γεωγραφία (υψόμετρο, κλίση εδάφους, κλίμα) καθώς και η δημογραφική αραίωση με το φαινόμενο απερίημωσης περιοχών και μετακίνησης κατοίκων στα πεδινά. Περαιτέρω, τα

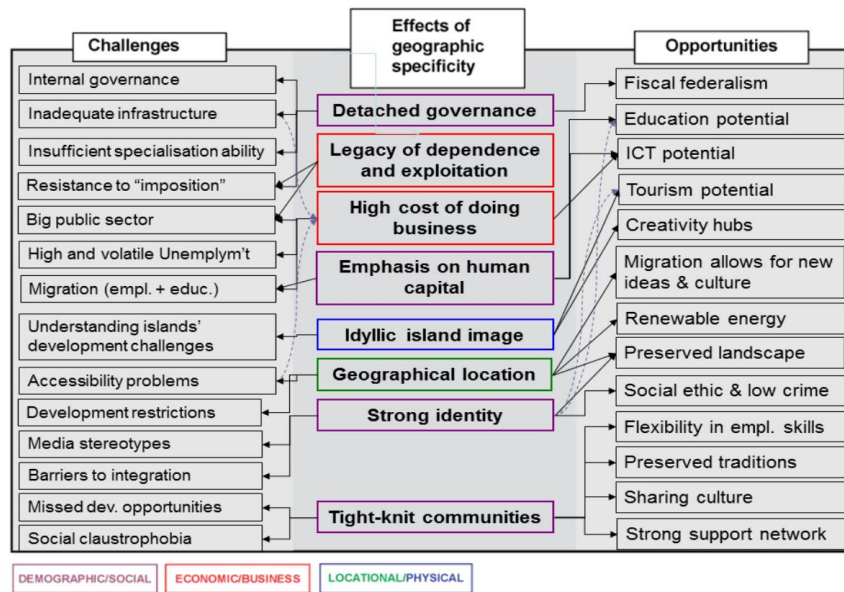
ειδικά χαρακτηριστικά μπορούν να διαιρεθούν σε τρεις κατηγορίες, δημογραφικά, περιβαλλοντικά, οικονομικά.

2. Προκλήσεις και Ευκαιρίες

Στο βήμα αυτό εντοπίζονται οι προκλήσεις και οι ευκαιρίες που αναστέλλουν η προωθούν την αναπτυξιακή διαδικασία και οι οποίες βασίζονται πάνω στα ειδικά χαρακτηριστικά που ορίστηκαν στο πρώτο βήμα (Defining Features). Όλες αυτές οι διαδικασίες θα μπορούσαν να αντανakλούν είτε οικονομικές, είτε κοινωνικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις και ευκαιρίες. Ως παραδείγματα μπορούμε να αναφέρουμε τις τάσεις της αγοράς που ευνοούν ή αναστέλλουν την τοπική επιχειρηματικότητα, σχεδιαζόμενες νέες υποδομές, ευπάθεια στην αύξηση του κόστους της ενέργειας, ή τους τρόπους με τους οποίους η κλιματική αλλαγή μπορεί να επηρεάσει την πόλη ή την περιφέρεια.

3. Δημιουργία συνδέσμων

Το τελευταίο βήμα για την ολοκλήρωση του μοντέλου είναι η δημιουργία των απαραίτητων συνδέσμων αλληλουχίας μεταξύ των Κύριων Χαρακτηριστικών (defining features) , των Προκλήσεων και των Ευκαιριών. Οι λογικές αλυσίδες μπορούν να αναδείξουν τις συσχετίσεις, αλλά το πιο σημαντικό είναι να χρησιμοποιηθούν για να εντοπισθούν πιθανές συνέργειες και δυνατότητες για ολοκληρωμένες δράσεις που προσφέρουν σε περισσότερους από έναν από τους στόχους που έχουν τεθεί- για παράδειγμα, η πρόκληση ή ευκαιρία να αναπτυχθούν πράσινες επιχειρήσεις που μπορούν να προσφέρουν τόσο τοπική κατάρτιση όσο και ευκαιρίες νεανικής απασχόλησης. Μια μεγάλη πόλη ενδεχομένως να χρειαστεί να βρει τρόπους να υπερβεί προβλήματα κυκλοφοριακής συμφόρησης, ενώ παράλληλα απανθρακοποιεί το σύστημα μεταφορών και βελτιώνει την ασφάλεια. Αυτό το βήμα θα μπορούσε να γίνει χρησιμοποιώντας στοιχεία (όπως αυτά που δημιουργούνται από το ESPON) ή ως μια ανταλλαγή απόψεων τύπου brainstorming μεταξύ των ειδικών.

Πηγή: Έργο ESPON-USESPON

6. ΑΝΑΛΥΣΗ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΚΑΙ ΜΟΝΤΕΛΟ NEXUS

Από το Έργο GEOSPECS προκύπτει ότι το 41,3% του ευρωπαϊκού εδάφους καλύπτεται από περιοχές οι οποίες χαρακτηρίζονται ως ορεινές, οι περιοχές αυτές φιλοξενούν αντίστοιχα το 25,5% του πληθυσμού της Ένωσης. Η Ελλάδα έρχεται στην Πέμπτη θέση από τις χώρες ανάλυσης του Έργου και υπολογίζεται ότι το 78% του εδάφους αποτελείται από ορεινές περιοχές. Μεγαλύτερη κάλυψη από ορεινές περιοχές έχουν κατά σειρά η Ελβετία (94%), η Ισλανδία (85%), Νορβηγία και Τουρκία με 83%. Από την μελέτη προκύπτουν επίσης σημαντικές αλληλοεπικαλύψεις σε χαρακτηριστικά. Αναλυτικότερα το 77% του πληθυσμού των αραιοκατοικημένων περιοχών ζει σε ορεινές περιοχές. Το 72% του εδάφους των ευρωπαϊκών νησιών θεωρείται επίσης ορεινό ενώ το 54% του πληθυσμού τους κατοικεί σε αυτές τις περιοχές. Το 14% των ορεινών περιοχών βρίσκεται σε ικανή απόσταση από τη θάλασσα ώστε να θεωρείται επίσης παράκτια περιοχή.

Από την μελέτη των περιοχών αυτών με την συμπλήρωση ερωτηματολογίων από δειγματοληπτικά από φορείς άσκησης πολιτικής προκύπτουν οι κύριες προκλήσεις των συγκεκριμένων περιοχών όπως φαίνεται παρακάτω.

- Ειδικές κλιματικές και περιβαλλοντικές συνθήκες που επηρεάζουν την γεωκτηνοτροφική δραστηριότητα και περιορίζουν την παραγωγή σε εποχιακούς όρους.
- Χαμηλή προσβασιμότητα σε σχέση με της υπόλοιπες περιοχές της Ένωσης.
- Δημογραφικός κίνδυνος που προκύπτει κυρίως από την μετανάστευση των ανθρώπων νεότερων ηλικιών που εντείνει το πρόβλημα της ήδη μειωμένης ικανότητας του διαθέσιμου εργατικού δυναμικού.

- Εύθραυστη οικολογία.
- Δυσκολία στην δημιουργία υποδομών λόγω της τοπογραφίας

Οι σημαντικές ευκαιρίες που πρέπει να εστιάσουν οι ασκούντες πολιτική στις συγκεκριμένες πολιτικές είναι οι εξής:

- -Διαθεσιμότητα φυσικών πηγών (νερό, ξυλεία, καθαρή ατμόσφαιρα) και η ακεραιότητα του περιβάλλοντος.
- Συνθήκες ζωής, ισχυρή τοπική ταυτότητα του πληθυσμού, πολιτισμική ποικιλία, παραδόσεις.
- Τουρισμός
- Η προσφορά υπηρεσιών προς όφελος του οικοσυστήματος όπως η παραγωγή ενέργειας, carbon storage, προστασία από φυσικές καταστροφές, διατήρηση του φυσικού τοπίου και βιοποικιλότητας μπορούν να αποδειχτούν προσοδοφόρες για τις περιοχές.
- Η δημιουργία οικονομικών ευκαιριών μέσω της εργασίας στο σπίτι από απόσταση και του ηλεκτρονικού εμπορίου με την ανάπτυξη των δικτύων σύγχρονης τεχνολογίας (Internet , δίκτυα τηλεφωνίας).
- Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (κυρίως από τις πηγές νερού).

Η Ελλάδα βρίσκεται στην δεύτερη θέση των χωρών με τις της ευρωπαϊκής ένωσης μετά την Αυστρία (NORDREGIO 2004) με τις περιοχές οι οποίες χαρακτηρίζονται ως ορεινές να καλύπτουν το 77,9% της συνολικής έκτασης της χώρας ενώ οι δήμοι οι οποίοι χαρακτηρίζονται ορεινοί ή ημιορεινοί αποτελούν το 71,3% των δήμων της χώρας σύμφωνα με την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία.

Τα χαρακτηριστικά των ορεινών περιοχών της χώρας δεν διαφέρουν και πολύ από εκείνα των υπολοίπων περιοχών της ένωσης. Ιστορικά γεγονότα σε συνδυασμό με την ιδιαίτερη τοπογραφία των περιοχών αυτών οδήγησαν σταδιακά σε παγιωμένες καταστάσεις που αφορούν κοινωνικοοικονομικά προβλήματα βασισμένα κυρίως στα χαρακτηριστικά της τοπογραφίας τους. Αναλυτικότερα οι ορεινές περιοχές της Ελλάδας, όπως άλλωστε συμβαίνει στην πλειοψηφία των ορεινών περιοχών του κόσμου, αντιμετωπίζουν συγκεκριμένα προβλήματα τα οποία εστιάζονται κυρίως στην εγκατάλειψη και ερήμωσή τους, στην γήρανση του πληθυσμού, στον οικονομικό μαρασμό, στον κατακερματισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, στη μικρή βλαστητική περίοδο, στις ακραίες καιρικές συνθήκες, στο έντονα και ραγδαία εναλλασσόμενο ανάγλυφο, στην έλλειψη βασικών υποδομών σε θέματα υγείας, παιδείας, επικοινωνίας κ.λπ. και στις απειλές που δέχεται το μοναδικό αλλά και ιδιαίτερα ευαίσθητο και ευάλωτο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον τους (Μιχαηλίδου και Ρόκος, 2004, Παπαδημάτου και Ρόκος, 2004, Ρόκος, 2004, 2007). Τα προβλήματα αυτά είναι απόρροια τόσο των ιδιαιτεροτήτων του ελληνικού φυσικού περιβάλλοντος, όσο και των κοινωνικών, πολιτικών, πολιτισμικών και οικονομικών συνθηκών και συγκυριών οι οποίες καθόρισαν σε μεγάλο βαθμό συγκεκριμένες περιόδους της ελληνικής ιστορίας (Ρόκος, 2004).

Η μελέτη των ορεινών περιοχών της χώρας καθώς και η απεικόνιση της υπάρχουσας κατάστασης περιγράφεται με τον καλύτερο τρόπο με την δημιουργία ενός μοντέλου NEXUS. Αντλώντας πληροφορίες από το Έργο GEOSPECS το οποίο και μας δίνει τη συνολική εικόνα που αφορά την ένωση σε συνδυασμό με στοιχεία από μελέτες που αφορούν τις ελληνικές περιοχές μπορούμε να καταλήξουμε σε μια ολοκληρωμένη μορφή που να περιγράφει τις ευκαιρίες και τις προκλήσεις των περιοχών αυτών οι οποίες δημιουργούνται γύρω από τα βασικά τους χαρακτηριστικά.

Τα βασικά χαρακτηριστικά γύρω από τα οποία δημιουργούμε το μοντέλο NEXUS είναι δυο. Αρχικά, η ειδική τοπογραφία. Έχουμε να κάνουμε με περιοχές οι οποίες βρίσκονται σε συγκεκριμένο υψόμετρο. Πέρα από αυτό όμως πολύ σημαντικά επηρεάζουν την εξέλιξη των ορεινών περιοχών άλλα τοπογραφικά χαρακτηριστικά όπως η κλίση και η γονιμότητα του εδάφους καθώς και οι ιδιαίτερες κλιματολογικές συνθήκες (μεγάλοι χειμώνες). Το κύριο κοινωνικοοικονομικό χαρακτηριστικό των περιοχών αυτών έχει να κάνει με την δημογραφία. Οι περιοχές αυτές σταδιακά ερημώθηκαν ξεκινώντας από την μεγάλη μετανάστευση του 1960 προς την πρωτεύουσα. Σταδιακά από τότε οι δείκτες γήρανσης αυξάνονται με αποτέλεσμα στις ορεινές περιοχές να παραμένουν άνθρωποι μεγάλης ηλικίας περιορισμένων δυνατοτήτων ως εργατικό δυναμικό ενώ οι νεότεροι άνθρωποι μεταναστεύουν στα αστικά κέντρα ή σε πιο πεδινές περιοχές για την εξεύρεση εργασίας, εκπαίδευση και ανώτερων συνθηκών ζωής.

Οι προκλήσεις που προκύπτουν από τα δημογραφικά αλλά και τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά είναι αλληλένδετες. Το γεωγραφικό ανάγλυφο των περιοχών αυτών καθιστά δύσκολη και πολυέξοδη την δημιουργία επαρκών υποδομών. Το κόστος δημιουργίας οδικού δικτύου, σιδηροδρόμων, σηράγγων, αντιπλημμυρικών και αντιολισθητικών έργων είναι επώδυνο για κάθε ιδιωτική επένδυση και υψηλού κόστους για δημόσιες επενδύσεις. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την περιορισμένη κατασκευή ακόμα και βασικών υποδομών για την διαβίωση των κατοίκων όπως κέντρα υγείας, σχολεία κλπ. Το ισχυρά δίκτυα, Internet, GSM κλπ αποτελούν πυρήνα και πλέον αναγκαία συνθήκη για την παραγωγή. Ο συνδυασμός όλων αυτών των υστερήσεων οδηγεί στην σχεδόν μηδενική επένδυση σε μονάδες παραγωγής καινοτομιών καθώς δεν υπάρχουν ούτε οι απαραίτητες υποδομές αλλά ούτε το κατάλληλα εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό για την υποστήριξη τους. Η καινοτομία είναι ένα από τους κύριους παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης και η πλήρης απουσία καινοτομικών cluster στις περιοχές αυτές αποτελεί ένα σημαντικό κίνδυνο. Συμπληρωματικά η παραγωγή των περιοχών αυτών είναι περιορισμένη από τις κλιματολογικές και τις εδαφικές συνθήκες. Έχουμε να κάνουμε με μονοπρόσωπες παραγωγές ελάχιστων γεωργικών προϊόντων και βοτάνων σε συνδυασμό με κάποια κτηνοτροφική δραστηριότητα οι οποίες επιβιώνουν κυρίως επιδοτούμενες από ευρωπαϊκά κονδύλια. Ένα μεγάλο μέρος των εισοδημάτων ορισμένων

ορεινών περιοχών έχει να κάνει με την παρουσία χιονιού και δραστηριότητες γύρω από αυτό. Η κλιματική αλλαγή αποτελεί κίνδυνο ειδικά για την περίπτωση της Ελλάδας στην οποία παρατηρείται σταδιακή συρρίκνωση της τουριστικής περιόδου.

Συνοψίζοντας οι κύριες προκλήσεις των ορεινών περιοχών είναι:

- Κίνδυνος περιορισμού του χειμερινού τουρισμού από την συρρίκνωση της διάρκειας του λόγω κλιματικής αλλαγής.
- Μονοπρόσωπη διάρθρωση της παραγωγής περιορισμένη σε μικρή γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή από της κλιματικές και εδαφικές συνθήκες.
- Απουσία καινοτομικών δραστηριοτήτων.
- Απουσία δικτύων.
- Γήρανση του πληθυσμού.

Όσο αφορά στις ευκαιρίες, οι κύριοι φυσικοί πόροι των ορεινών περιοχών που μπορούν να αποτελέσουν πηγή ανάπτυξης για τις ορεινές περιοχές είναι η ξυλεία και οι υδάτινοι πόροι. Οι δρυμοί των περισσότερων ορεινών περιοχών της χώρας προσφέρουν αφθονία υψηλής ποιότητας ξυλείας για εκμετάλλευση. Η θεσμική διασφάλιση των δρυμών και η ελεγχόμενη εκμετάλλευση ξυλείας μπορεί να αποτελέσει σημαντικό πόρο για την δημιουργία εισοδημάτων και ανάπτυξης των περιοχών. Από τις ορεινές περιοχές επίσης πηγάζει η ποσότητα του νερού η οποία καταλήγει στα πεδινά. Η δημιουργία διαρθρωτικών έργων άμεσης εκμετάλλευσης των υδατικών πόρων αλλά και έμμεσης εκμετάλλευσης για την παραγωγή ενέργειας είναι μια σημαντική ευκαιρία για την ανάπτυξη των περιοχών αυτών.

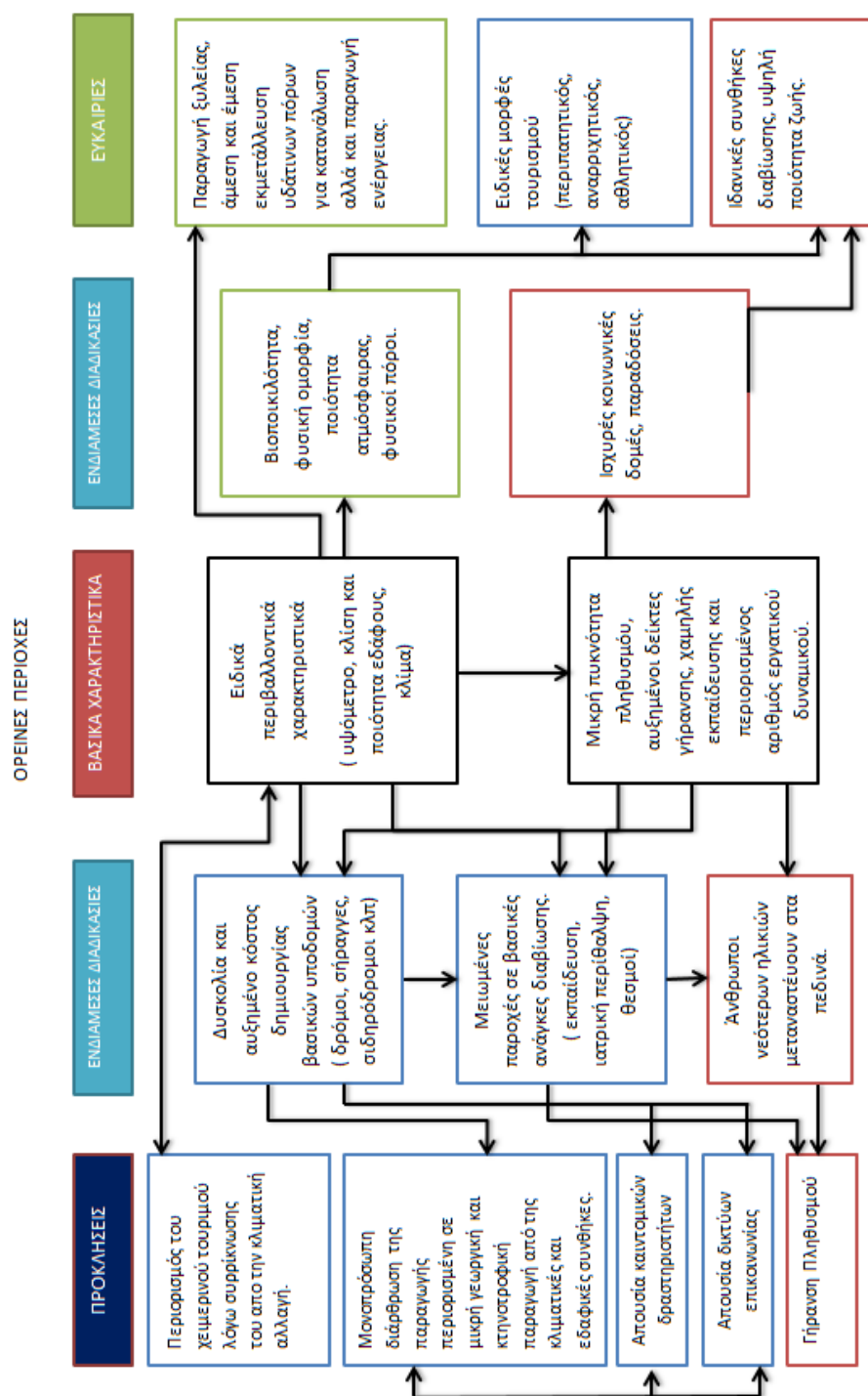
Η μεγαλύτερη όμως ευκαιρία των περιοχών αυτών βρίσκεται στην μοναδικότητα και την ομορφιά του τοπίου. Πέρα από τον χειμερινό τουρισμό οι ορεινές περιοχές έχουν την δυνατότητα να αποτελέσουν πόλο έλξης για τουρισμό ειδικών δραστηριοτήτων που στηρίζονται στην φύση όπως η ορειβασία, περιπατητικός τουρισμός, αλεξίπτωτα πλαγιάς κλπ. Σημαντικά εισοδήματα μπορεί να επιφέρουν οι κατασκευές αθλητικών κέντρων για προετοιμασίες αθλητικών ομάδων κατά τους θερινούς μήνες λόγω των κατάλληλων θερμοκρασιών. Οι ισχυρές κοινωνικές δομές των κοινωνιών των ορεινών περιοχών, η

ομορφιά του τοπίου σε συνδυασμό με την καθαρότητα της ατμόσφαιράς αποτελούν ιδανικές συνθήκες ζωής για μεγάλη μερίδα των ανθρώπων αναζητούν τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.

Συνοψίζοντας οι ευκαιρίες των ορεινών περιοχών για ανάπτυξη είναι:

- Παραγωγή ξυλείας, άμεση και έμμεση εκμετάλλευση υδάτινων πόρων για κατανάλωση αλλά και παραγωγή ενέργειας.
- Προσφορά ειδικών δραστηριοτήτων για την έλξη τουριστών
- Δημιουργία ιδανικών συνθηκών μόνιμης εγκατάστασης κατοίκων.

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία, δημιουργούμε το μοντέλο Nexus όπως φαίνεται στην επόμενη σελίδα.

7. ΑΝΑΛΥΣΗ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΚΑΙ ΜΟΝΤΕΛΟ NEXUS

Αρχικά, όλες οι περιοχές που είναι φυσικά αποκομμένες από την ηπειρωτική Ευρώπη ορίστηκαν ως Νησιά, στα οποία περιέχονταν και κάποιες ηπειρωτικές περιοχές νησιωτικών δήμων. Νησιά τα οποία βρίσκονταν στην ενδοχώρα και περιοχές οι οποίες αποκόπηκαν από την ενδοχώρα με τεχνητούς τρόπους (κανάλια, διώρυγες) εξαιρέθηκαν. Νησιά τα οποία ανήκουν στην ενδοχώρα είναι πολυάριθμα κυρίως στην Φινλανδία όπου διακρίνονται τρεις νησιωτικοί δήμοι (Enonkoski, Puumala και Sulkava) στην περιφέρεια της νότιας Savo. Παρόλο που μπορεί να θεωρηθεί σημαντική ένταξη των περιοχών αυτών στην έννοια Νησί, δημιουργούσε αρκετές περιπλοκές και τελικώς οι περιοχές αυτές εξαιρέθηκαν από την ανάλυση. Οι περιοχές που αναγνωρίστηκαν από τους ερευνητικούς φορείς ως Νησιά (φυσικά αποκομμένες από την ηπειρωτική χώρα) αριθμούνται σε 15.146 στο χώρο ESPON και καλύπτουν έκταση 296.581 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Από αυτά μόλις τα 615 καλύπτουν έδαφος μεγαλύτερο των 10 τετραγωνικών χιλιομέτρων ενώ τα υπόλοιπα 14.531 καλύπτουν στο σύνολο μια περιοχή 8.016 τετραγωνικών χιλιομέτρων. (Βλέπε αναλυτικά Πίνακα 1). Αν θεωρήσουμε κριτήριο την «σταθερή» σύνδεση ενός νησιού με την ηπειρωτική χώρα τότε 14.241 νησιά δεν πληρούν αυτή την προϋπόθεση. Από αυτά τα 421 καλύπτουν έκταση παραπάνω από 10 τετραγωνικά χιλιόμετρα (136.077τχλμ στο σύνολο) ενώ τα υπόλοιπα 13.830 καλύπτουν έκταση 7.029 τετραγωνικών χιλιομέτρων.

Μελετώντας τις περιοχές αυτές οι ερευνητές του προγράμματος καταλήγουν σε συγκεκριμένες απειλές αλλά και ευκαιρίες που προκύπτουν από τα επίκτητα αλλά και τα γενετήσια γεωγραφικά και οικονομικοκοινωνικά χαρακτηριστικά των νησιών.

Η ανάλυση των ευκαιριών και των απειλών προκύπτει βασιζόμενη σε τρία πάγια χαρακτηριστικά. Το κύριο γεωγραφικό χαρακτηριστικό είναι «αποσύνδεση» τους από το ηπειρώτικο των χωρών που ανήκουν. Τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά που συνδέονται από το παραπάνω και θεωρούνται πως επηρεάζουν το μεγαλύτερο μέρος της αναπτυξιακής διαδικασίας των περιοχών αυτών είναι η περιφερειακότητα τους σε σχέση

με τα κύρια οικονομικά κέντρα και οποιεσδήποτε κοινωνικές, θεσμικές και διοικητικές διαδικασίες που οδηγεί τελικά στην απόλυτη εξάρτηση τους από τα κέντρα αυτά. Πάνω σε αυτά τα καθοριστικά χαρακτηριστικά στηρίζονται οι κύριες προκλήσεις αλλά και οι αναπτυξιακές ευκαιρίες των περιοχών αυτών όπως παραθέτονται παρακάτω.

Οι προκλήσεις:

- -Ανεπαρκείς Υποδομές.
- -Χαμηλή εξειδίκευση, δυσκολία πρόσβασης σε απαραίτητους θεσμούς για την επιχειρηματικότητα.
- -Υψηλή ανεργία, εποχιακή εργασία.
- -Μετακίνηση/ Μετανάστευση για εύρεση εργασίας.
- -Μεγάλος δημόσιος τομέας.
- -Κλειστές κοινωνίες/ αυτοαποκλεισμός.

Οι ευκαιρίες :

- -Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.
- -Πλούσιο οικοσύστημα/ παρθένο τοπίο.
- -Εναλλακτικός τουρισμός.
- -Ευελιξία στην απασχόληση.
- -Εισαγωγή νέων και καινοτόμων ιδεών απο τους «μετανάστες κάτοικους».
- -Ισχυρό δίκτυο εξάπλωσης πολιτισμού.
- -Χαμηλή εγκληματικότητα, κοινωνική ηθική.
- -Διατήρηση παραδόσεων.

Στο χώρο ESPON τα νησιά της χώρας μας τα οποία δεν έχουν σταθερή πρόσβαση στην ενδοχώρα αριθμούνται στα 638 και καλύπτουν έκταση 21.212 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Τα 83 από αυτά είναι έκτασης άνω των 10 τετραγωνικών χιλιομέτρων (20.797 στο σύνολο) ενώ τα 555 είναι μικρότερα νησιά. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση η Ελλάδα βρίσκεται στην δεύτερη θέση σε συνολική έκταση που καλύπτεται από Νησιά.

με την Ιταλία πρώτη με διπλάσια κάλυψη (50.203 τ.χλμ) και Γαλλία και Ισπανία να. Οι περιφέρειες των ελληνικών νησιών σε επίπεδο NUTS 1/2 είναι τέσσερις, Βόρειο Αιγαίο, Νότιο Αιγαίο, Ιόνια Νησιά, Κρήτη.

Η φυσιογνωμία των νησιωτικών περιοχών παρουσιάζει έντονες διαφοροποιήσεις ως προς την έκταση, το φυσικό περιβάλλον, τη δημογραφική σύνθεση και τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά. Παρόλη την διαφοροποίηση αν εξαιρέσουμε τα μεγαλύτερα νησιά που φιλοξενούν πάνω από 100.000 κατοίκους (Κρήτη, Ρόδος, Κέρκυρα) και εκείνα που είναι ιδιαιτέρως τουριστικά (Μύκονος) η πλειοψηφία αντιμετωπίζει τις ίδιες προκλήσεις αλλά και όμοιες ευκαιρίες ανάπτυξης. Τα μικρότερα άλλωστε νησιά ,εκ των πραγμάτων είναι εκείνα που υστερούν αναπτυξιακά, και εκείνα θα μελετηθούν παρακάτω με σκοπό την εξαγωγή του μοντέλου Nexus που θα διευκολύνει την αποτύπωση της υπάρχουσας γενικής εικόνας και τις αλληλεπιδράσεις μέσω των γεωγραφικών χαρακτηριστικών.

Το κύριο γεωγραφικό χαρακτηριστικό που επηρεάζει την αναπτυξιακή διαδικασία είναι εκείνο της φυσικής απομόνωσης από την ενδοχώρα. Το «εγγενή » αυτό χαρακτηριστικό αποτελεί κοινό για όλα τα νησιά της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το πρόβλημα στην Ελλάδα γίνεται εντονότερο λόγω της ύπαρξης πολλών νησιών των οποίων η απόσταση από την ενδοχώρα είναι τεράστια, πολλά από αυτά χαρακτηρίζονται επίσης διασυνοριακές περιοχές (cross-border). Την απομόνωση των νησιών αυτών εντείνει η φτωχή ακτοπλοϊκή σύνδεση τόσο σε πυκνότητα όσο και ποιότητα μεταφορών. Η ανεπάρκεια συνδέσεων δεν αφορά μόνο τα Νησιά με την ενδοχώρα αλλά και συνδέσεις μεταξύ των Νησιών που κρίνονται απαραίτητες. Σημαντικό επίσης γεωγραφικό χαρακτηριστικό που επηρεάζει εκ των πραγμάτων την αναπτυξιακή διαδικασία είναι το μικρό μέγεθος των περισσοτέρων από αυτά. Το μέγεθος των νησιών αυτών σε συνδυασμό με τη γεωγραφική απομόνωση αλλά και την έκθεση των οικοσυστημάτων τους και των οικονομιών τους σε αλλαγές, αναστέλλουν και υπονομεύουν την αναπτυξιακή διαδικασία.

Κοινωνικοοικονομικά, το μεγαλύτερο πρόβλημα που έχουν να αντιμετωπίσουν τα νησιά αυτά είναι το δημογραφικό. Η απουσία θεσμών, εκπαίδευσης αλλά και οι περιορισμένες επαγγελματικές ευκαιρίες οδηγούν την μεγαλύτερη μερίδα του οικονομικά ενεργού

πληθυσμού σε μετανάστευση προς τα αστικά ηπειρωτικά κέντρα. Αποτέλεσμα είναι η αύξηση των δεικτών γήρανσης καθώς και η μείωση των οικονομικά ενεργών και επαγγελματικά εξειδικευμένων ανθρώπων. Οι πληθυσμιακές μεταβολές συχνά έχουν εποχιακό χαρακτήρα, με αύξηση του πληθυσμού τους θερινούς μήνες λόγω τουρισμού και αντίστοιχη μείωση τον υπόλοιπο χρόνο (Κοκκώσης και Μεξα, 2002).

Στηριζόμενοι στα τρία αυτά βασικά χαρακτηριστικά δημιουργούμε το μοντέλο Nexus για τις μικρονησιωτικές περιοχές της χώρας εστιάζοντας στις προκλήσεις και τις ευκαιρίες. Το μοντέλο στηρίζεται στην ανάλυση των προκλήσεων και των ευκαιριών που αφορούν Γεωγραφία Περιβάλλον, Οικονομία και Κοινωνία καθώς και τις μεταξύ τους συνδέσεις.

Προκλήσεις:

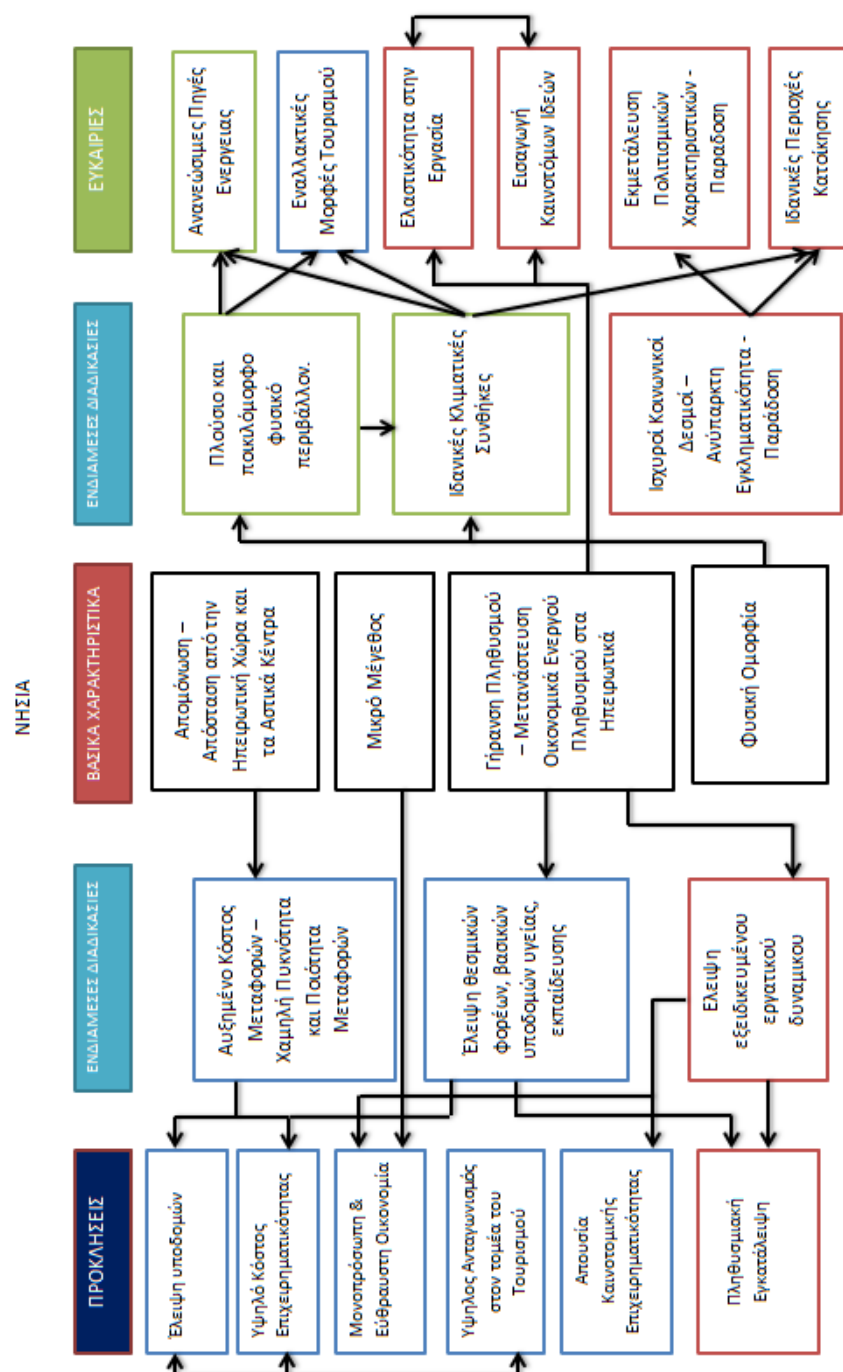
- Έλλειψη υποδομών: Η έλλειψη ακόμα και βασικών υποδομών στα νησιά είναι εμφανής. Το υψηλό κόστος των μεταφορών αλλά και οι περιορισμός των μεταφορών οδηγούν στην απουσία ιδιωτικών επενδύσεων για υποδομές ενώ η κρατική συμμετοχή κρίνεται ανεπαρκής.
- Υψηλό κόστος επιχειρηματικότητας: Ο απομακρυσμένος χαρακτήρας των νησιών ,η έλλειψη επαρκών συνδέσεων καθώς και η απουσία θεσμικών κέντρων απογειώνουν το ενδεχόμενο κόστος μιας επένδυσης η μιας επιχειρηματικής κίνησης.
- Μονοπρόσωπη και Εύθραυστη Οικονομία: Οι γεωγραφικές συνθήκες των νησιών επηρεάζουν και την οικονομία. Η αγροτική και η κτηνοτροφική παραγωγή είναι περιορισμένη και ευάλωτη σε οποιεσδήποτε κλιματικές αλλαγές. Η οικονομία στηρίζεται κυρίως στον τουρισμό και ο μονοκλαδικός χαρακτήρας την καθιστά εύθραυστη.
- Υψηλός Ανταγωνισμός στον Τουρισμό / Περιορισμένες παροχές και Υψηλή Εποχικότητα.
- Πληθυσμιακή απερήμωση : Η απουσία βασικών υποδομών εκπαίδευσης και αργότερα η έλλειψη επαγγελματικών ευκαιριών οδηγούν τους κάτοικους των περιοχών αυτών στην μετακίνηση προς τα ηπειρώτικά και τα αστικά κέντρα.

- Απουσία καινοτομίας, επιχειρηματικότητας: Η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού και το υψηλό κόστος σε χρήματα αλλά και χρόνο αποθαρρύνει τις επενδύσεις σε καινοτόμες επιχειρήσεις που αποτελούν την βάση για την ανάπτυξη μιας οικονομίας.

Ευκαιρίες:

- Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας: Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας μπορούν να προωθήσουν αναπτυξιακά τα νησιά καθιστώντας τα τόσο αυτόνομης ενεργειακά αλλά και προσφέροντας έσοδα από την πώληση ενέργειας. Η μορφολογία των νησιών ευνοεί κυρίως την εκμετάλλευση της αιολικής ενέργειας.
- Εναλλακτικός Τουρισμός: Η πλούσια γεωμορφολογία των περιοχών προσφέρει την δυνατότητα προσφοράς εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού εκτός από την ενίσχυση των περιοχών απέναντι στον ανταγωνισμό μπορούν και να διεκδικούν την τουριστική season.
- Ελαστικότητα στην εργασία: Η ελαστικότητα στην εργασία και τα εποχιακά επαγγέλματα μπορούν να λειτουργήσουν υπέρ των κατοίκων δίνοντας τους τον απαραίτητο χρόνο να δημιουργήσουν νέες ευκαιρίες εργασίας στον τόπο τους.
- Εισαγωγή Ιδεών: Η μετανάστευση της ενεργά οικονομικής μερίδας του πληθυσμού μπορεί να λειτουργήσει ευεργετικά για την περιοχή με την προϋπόθεση ότι οι άνθρωποι αυτοί επιστρέφουν , επενδύουν και καινοτομούν εκμεταλλευόμενοι τα πλεονεκτήματα του τόπου τους και με την γνώση που έχουν αποκτήσει.
- Ιδανικός Προορισμός για Κατοίκηση: Τα χαρακτηριστικά των κοινωνιών αυτών (κοινωνική ηθική > ανύπαρκτη εγκληματικότητα) σε συνδυασμό με το κλίμα καθιστούν τις νησιωτικές περιοχές ιδανικές για μόνιμη κατοίκηση.
- Πολιτισμική Εκμετάλλευση – Παράδοση: Η μεγάλη παράδοση των Νησιών πρέπει και μπορεί να λειτουργήσει ευεργετικά τόσο στην παραγωγή (εξαγωγή παραδοσιακών προϊόντων) όσο και στην εικόνα ώστε να λειτουργήσει θετικά απέναντι στον ανταγωνισμό (παραδοσιακές στολές, χοροί, εκδηλώσεις).

Βάση των στοιχείων από την μελέτη δημιουργούμε και απεικονίζουμε την κατάσταση της περιοχής στο Nexus που φαίνεται παρακάτω.

8. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ – ΜΙΚΡΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ

Η μελέτη της περιοχής των Μικρών Κυκλάδων δεν είναι τυχαία. Η περιοχή αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα περιοχής Ειδικών Χαρακτηριστικών διότι συνδυάζει και χαρακτηρίζεται από στοιχεία Νησιωτικών Περιοχών – Αραιοκατοικημένων Περιοχών – Απομακρυσμένων Περιοχών (όχι τόσο σε όρους πραγματικής χιλιομετρικής απόστασης αλλά σε όρους προσβασιμότητας) και κάποια από τα χαρακτηριστικά των Ορεινών Περιοχών (βιοποικιλότητα, γεωγραφία, ειδικός τουρισμός). Ανήκει στην ευρύτερη ενότητα Νάξου-Μικρών Κυκλάδων και αποτελείται από τα νησιά Δονούσα, Ηράκλεια, Κουφονήσια και Σχοινούσα. Στο σύμπλεγμα παρατηρείται μια ενδοπεριφερειακή μορφή πόλωσης με κέντρο την Νάξο και τις Μικρές Κυκλάδες να αποτελούν περιφερειακούς δορυφόρους της.

Η δημοτική ενότητα Δονούσης απαριθμεί (απογραφή 2001) 163 μόνιμους κάτοικους, η Ηράκλεια 151, τα Κουφονήσια 366 και η Σχοινούσα 206. Η πρόοδος του πληθυσμού παρουσιάζει την αισιόδοξη αύξηση της τάξης του 30% περίπου ανά δεκαετία. Οι οικισμοί των δήμων ,αν και διαφέρουν ως προς το μέγεθός τους, ωστόσο στο σύνολό τους, μπορούν να χαρακτηριστούν ως οικιστικά σύνολα μικρής δυναμικής. Το μικρό μέγεθος συνεπάγεται την απουσία βασικών υποδομών και υπηρεσιών με αποτέλεσμα ένα μέρος των αναγκών των κατοίκων (π.χ. διοικητικές υπηρεσίες, υπηρεσίες τριτοβάθμιας περίθαλψης, ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης, αναψυχής κλπ) να μην ικανοποιείται εντός των ορίων των οικισμών και ως εκ τούτου να απαιτείται η μετάβασή τους στη Χώρα της Νάξου. Το κλίμα στα νησιά αυτά είναι εύκρατο και η ατμόσφαιρα παραμένει ανεπηρέαστη λόγω της απουσίας δραστηριοτήτων όχλησης. Η χρήσεις γης πέραν της κατοικίας, χαρακτηρίζονται ως καλλιεργήσιμη γη ή βοσκότοποι κατά κύριο λόγο. Στα κύρια προβλήματα των νησιών περιλαμβάνονται η απουσία πηγών πόσιμου ύδατος, η αποχέτευση καθώς και η διαχείριση των λημμάτων. Η οδοποιία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ανεπαρκής, με εμφανή την απουσία ασφαλτοστρωμένων δρόμων καθώς και ικανής και ασφαλούς σύνδεσης μεταξύ των οικισμών. Η δημογραφική φυσιογνωμία της περιοχής είναι ιδιαίτερα ικανοποιητική. Πρόκειται για έναν πληθυσμό με υψηλά

ποσοστά νεανικού και ώριμου πληθυσμού γεγονός που τεκμηριώνει ότι η περιοχή δεν αντιμετωπίζει δημογραφικό πρόβλημα και δυσκολία ως προς την ανανέωση του πληθυσμού της. Η συγκεκριμένη δομή πληθυσμού (με υψηλό ποσοστό παραγωγικών ηλικιών) ευνοεί τις αναπτυξιακές προσπάθειες, δεδομένου ότι τα νεαρά άτομα διαθέτουν δημιουργική αντίληψη και ανταποκρίνονται περισσότερο θετικά σε καινοτομίες και επιχειρηματικές πρωτοβουλίες και ρίσκα, συγκριτικά με άτομα μεγαλύτερων ηλικιών. Κατά μέσο όρο οι άνθρωποι παραγωγικών ηλικιών (15-55 ετών) αποτελούν πάνω από 50% των πληθυσμών τους. Η οικονομία των νησιών αυτών βασίζεται κυρίως στον τριτογενή τομέα, ο οποίος απασχολεί μεγάλο τμήμα του πληθυσμού που εργάζεται σε συναφείς με τον τουριστικό τομέα δραστηριότητες. Υπάρχει βασική απασχόληση στον πρωτογενή τομέα ενώ όπως είναι φυσικό ο δευτερογενής τομέας είναι απών. Χαρακτηριστικοί είναι οι αριθμοί των νησιών αυτών σε κλίνες φιλοξενίας (μετρήσεις 2011) Κουφονήσια 1529, Δονούσα 480, Ηράκλεια 270, Σχοινούσα 477 με αυξητική τάση. Οι σύνδεση των νησιών με την Ηπειρωτική Χώρα κρίνεται επεικώς ανεπαρκής με σαφέστατη βελτίωση τους θερινούς μήνες αποκλειστικά δια θαλάσσης (η Νάξος διαθέτει αερολιμένα). Οι μεταφορές επιβατών και εμπορευμάτων από και προς τα γειτονικά νησιά γίνεται κυρίως με ιδιωτικά σκάφη, η με μικρά πλοία εσωτερικών μεταφορών ενώ η κυρίως γραμμή εξυπηρετεί τα νησιά αυτά 1-2 φορές ανά εβδομάδα τους χειμερινούς μήνες και 3-4 φορές κατά τους θερινούς μήνες.

Συνοπτικά οι κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η περιοχή είναι:

- Η έλλειψη άμεσης πρόσβασης σε κοινωνικά αγαθά και υπηρεσίες. Πολλές από τις βασικές θεσμικές ανάγκες καθώς και αυτές της υγείας και της ανώτερης, ανώτατης ή βρεφονηπιακής εκπαίδευσης εξυπηρετούνται από την Νάξο.
- Η υστέρηση βασικών υποδομών ύδρευσης, αποχέτευσης και οδοποιίας.
- Οι ξεπερασμένες τουριστικές υποδομές φιλοξενίας τουριστών αλλά και θαλάσσιου τουρισμού (ιστιοπλοϊκά, σκάφη αναψυχής κλπ) παρά την ζήτηση.
- Η απουσία οποιασδήποτε καινοτομικής επιχειρηματικής δραστηριότητας ιδιωτικής πρωτοβουλίας σε οποιοδήποτε τομέα πέραν του τουρισμού.
- Ο υψηλός ανταγωνισμός (εσωτερικός στις Μικρές Κυκλάδες), ενδοπεριφερειακός (Νάξος) καθώς και ευρύτερα.

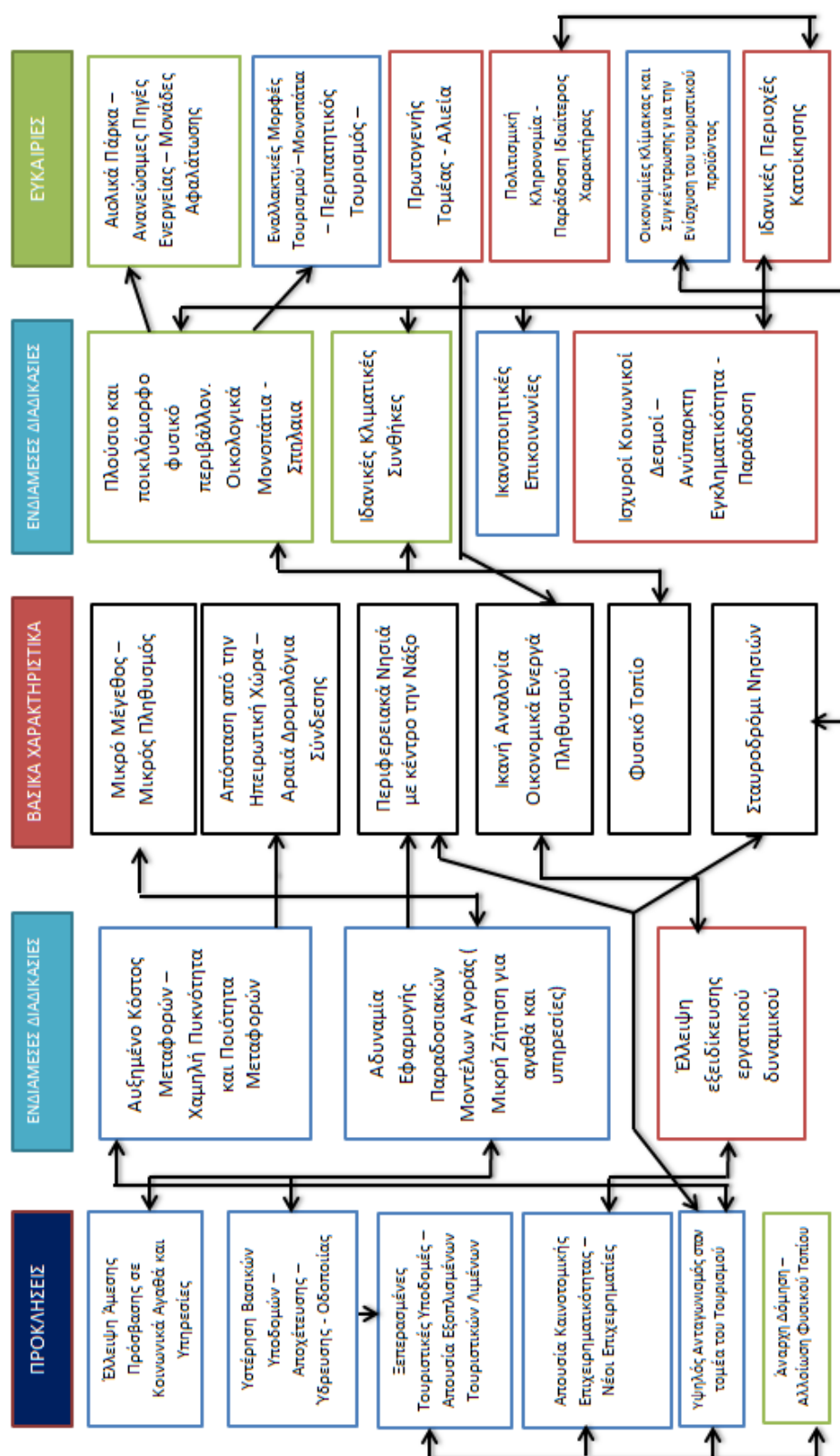
- Κίνδυνος αλλοίωσης του φυσικού περιβάλλοντος και του τοπίου. (άναρχη δόμηση, λαθροθηρία, ταφή απορριμμάτων, έλλειψη προστασίας βιοτόπων)

Οι ευκαιρίες που χρήζουν εκμετάλλευσης για ανάπτυξη είναι:

- Το φυσικό τοπίο το οποίο προσφέρει ευκαιρίες για εναλλακτικές μεθόδους τουρισμού κυρίως περιπατητικού.
- Οι διαθέσιμες εκτάσεις για παραγωγή εναλλακτικών μορφών ενέργειας (αιολικά πάρκα, φωτοβολταικά, αφαλάτωση).
- Πλούσια διαθέσιμα αλιείας και εξαιρετικά κτηνοτροφικά προϊόντα.
- Ιδανικές συνθήκες μόνιμης κατοικίας.
- Σταυροδρόμι νησιών- Δημιουργίες οικονομίας κλίμακας και συγκέντρωσης.
- Πολιτιστικός Πλούτος.
- Εκμετάλλευση προώθησης μέσω των δικτύων τηλεπικοινωνιών τα οποία κρίνονται παραπάνω από επαρκή στις περιοχές αυτές.

Στο Nexus την επόμενης σελίδα βρίσκουμε το μοντέλο Nexus που δημιουργήσαμε για την απεικόνιση της περιοχής των Μικρών Κυκλάδων.

ΜΙΚΡΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ

9.ΔΕΛΦΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ- DELPHI

Σε γενικές γραμμές μπορεί να επισημανθεί ότι η μέθοδος Delphi “βασίζεται σε μια δομημένη διαδικασία για τη συλλογή και σύνθεση των απόψεων των εμπειρογνομόνων για ένα συγκεκριμένο θέμα μέσω σειράς ερωτηματολογίων ανά γύρους και συνεχούς ελεγχόμενης ανατροφοδότησης ”(Evalsed 2008).

Η τεχνική αναπτύχθηκε από το Ίδρυμα Rand Corporation τη δεκαετία του 1950 (Dalkey και Helmer, 1963). Η αρχική μελέτη πραγματοποιήθηκε, για να επιτευχθεί μια σύγκλιση απόψεων μεταξύ διαφόρων ειδικών σχετικά με κάποιο θέμα άμυνας της Στρατιωτικής Αεροπορίας των Η.Π.Α. Η ονομασία «Δελφική» προέρχεται από την «Πυθία» του Μαντείου των Δελφών καθώς στις αρχικές μελέτες εφαρμογής της μεθόδου γινόταν προσπάθεια μέσω αυτής να δοθούν απαντήσεις σε ερωτήσεις για το μέλλον και σε περιπτώσεις που το θέμα ήταν περίπλοκο και αβέβαιο (Dalkey, 1968). Η δελφική μέθοδος βασίζεται στην αρχή ότι αποφάσεις από μια συλλογική και δομημένη ομάδα εμπειρογνομόνων είναι πιο ακριβείς από τις αποφάσεις που λαμβάνονται από άτομα ή ομάδες χωρίς δομή (συλλογική νοημοσύνη).

Η δελφική μέθοδος αποτελεί σήμερα μια ευρέως αναγνωρισμένη μέθοδος για τη συλλογή συστηματικής και βιωματικής γνώσης από τους εμπειρογνώμονες/ειδικούς σε ένα συγκεκριμένο τομέα.

Ένας από τους κύριους σκοπούς της εφαρμογής της είναι η επίτευξη σύγκλισης απόψεων μεταξύ των συμμετεχόντων. Σε αντίθεση με τις συμβατικές μεθόδους, η δελφική μέθοδος μέσω των πολλαπλών γύρων και της ανατροφοδότησης που πραγματοποιείται σε κάθε γύρο επιτρέπει στους συμμετέχοντες να επανεξετάσουν τις αρχικές απόψεις τους με βάση τις ανατροφοδοτήσεις που λαμβάνουν από τους υπόλοιπους συμμετέχοντες. Επιπλέον, επιτρέπει την ανωνυμία των συμμετεχόντων (Hsu & Sandford, 2007: 5).

Επομένως, η μέθοδος «Derphi» στηρίζεται σε συλλογή απόψεων μέσω της αναγνώρισης και συμμετοχής ειδικών στα υπό εξέταση θέματα. Η διαδικασία μελέτης εξελίσσεται με αλληπάλλληλα ερωτηματολόγια σε δύο ή και περισσότερους γύρους, τα οποία η συντονιστική επιτροπή επεξεργάζεται και τα επαναδιατυπώνει, μέχρι τελικής λήψης αποφάσεων. Η τεχνική μπορεί επίσης να προσαρμοστεί και να εφαρμοστεί μέσω προσωπικών συνεντεύξεων και επαφών των ειδικών αλλά τότε ονομάζεται mini-Delphi or Estimate-Talk-Estimate (ETE).

Συνήθως, χρησιμοποιούνταν ως βασική μέθοδο στα πλαίσια των αναγκών των επιχειρησιακών προβλέψεων όπου μετά από κάθε γύρο, ο συντονιστής παρέχει ανώνυμα την περίληψη των προβλέψεων των εμπειρογνομόνων από τον προηγούμενο γύρο, καθώς και τους λόγους που παρείχαν για τις αποφάσεις τους. Έτσι, οι εμπειρογνώμονες ενθαρρύνονται έμμεσα να αναθεωρήσουν τις προηγούμενες απαντήσεις τους, λαμβάνοντας υπόψη τις απαντήσεις των άλλων εμπειρογνομόνων που συμμετείχαν στην έρευνα. Με αυτόν τον τρόπο, το φάσμα των απαντήσεων μειώνεται και σταδιακά υφίσταται σύγκλιση προς τη "σωστή" απάντηση. Τέλος, η διαδικασία ολοκληρώνεται μετά από ένα προκαθορισμένο κριτήριο (π.χ. αριθμός των γύρων, επίτευξη συναίνεσης κτλ).

Τα κύρια χαρακτηριστικά της μεθόδου:

-Η ανωνυμία των συμμετεχόντων: Συνήθως όλοι οι συμμετέχοντες παραμένουν ανώνυμοι. Η ταυτότητά τους δεν αποκαλύπτεται, ακόμη και μετά την ολοκλήρωση της τελικής έκθεσης. Αυτό αποτρέπει την κυριαρχία κάποιων ηγετικών φυσιογνωμιών ή των πολιτικών προϊστάμενων να επηρεάζουν τις απαντήσεις των υφιστάμενων τους. Αναμφισβήτητα, αυτό επίσης επιτρέπει την ελεύθερη έκφραση της γνώμης, ενθαρρύνει την ανοικτή κριτική και διευκολύνει την αναθεώρηση των προηγούμενων αποφάσεων.

-Διαρθρωμένη ροή πληροφοριών και συνεχούς αλληλοτροφοδότησης των απαντήσεων μέσω μιας συντονιστικής ομάδας:.

-Οι τοποθετήσεις από τους εμπειρογνώμονες συγκεντρώνονται με τη μορφή απαντήσεων σε ερωτηματολόγια μαζί με τις παρατηρήσεις τους. Τα ερωτηματολόγια είναι σχεδιασμένα έτσι ώστε να εκμαιεύσουν και να αναπτύξουν τις απαντήσεις από τα κατατεθειμένα ερωτήματα κι επίσης να επιτρέψουν στους ειδικούς να βελτιώνουν τις απόψεις τους όσο οι εργασίες της ομάδας προχωρούν. Η συντονιστική ομάδα ελέγχει τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των συμμετεχόντων ξεκινώντας από την επεξεργασία των πληροφοριών και φιλτράροντας το άσχετο περιεχόμενο. Η συγκεκριμένη διαδικασία διαρθρώνεται και συντονίζεται από μία συντονιστική ομάδα μέσω μιας συνεχούς ροής πληροφοριών με βάσει των αριθμών των γύρων και το στόχο της μελέτης.

-Η αναγκαιότητα συντονιστή ή διεκπεραιωτή για τη διαδικασία : Συνήθως ένα άτομο έχει να κάνει τη διοικητική διεκπεραίωση και τη διαχείριση των ερωτηματολογίων συμπεριλαμβάνοντας επίσης την παρουσίαση των αποτελεσμάτων στους ειδικούς. Ο ρόλος του συντονιστή είναι καίριος στην καθοδήγηση και διευκόλυνση των συμμετεχόντων αλλά και στην παρουσίαση των δεδομένων κάθε γύρου σε αυτούς.

Η μεθόδος Delphi παρουσιάζει σημαντικά πλεονεκτήματα:

- Συνδυάζει στοιχεία ποιοτικής και ποσοτικής μεθοδολογικής προσέγγισης
- Στηρίζεται σε λήψη απόφαση από ομάδα εμπειρογνομένων (συλλογική νοημοσύνη)
- Αποτελεί επαναληπτική διαδικασία (δηλαδή δύο ή περισσότερους γύρους),
- Οι προσωπικές απόψεις περιορίζονται και αναδιαμορφώνονται στα πλαίσια των γύρων επιτρέποντας την κριτική θεώρηση τους (μέσω της ανατροφοδότησης)
- Μελετά ένα θέμα σε βάθος
- Είναι περισσότερο διαρθρωμένη και οργανωμένη διαδικασία από την μεθοδολογία των προσωπικών συνεντεύξεων
- Είναι μια μάλλον ευέλικτη διαδικασία
- Υφίσταται ανωνυμία κατά την διάρκεια της διαδικασίας

Η δελφική μέθοδος παρουσιάζει συγκεκριμένα μειονεκτήματα και έχει λάβει και αρνητικές κριτικές σε σχέση με τον τρόπο διεξαγωγής της και τον τύπο των αποτελεσμάτων που δίνει.

- Η σύνθεση του πάνελ των εμπειρογνομόνων (ποιος είναι ο ειδικός και ποιος όχι;
- Μια άλλη ιδιαίτερη αδυναμία της μεθόδου Delphi είναι το ζήτημα της άγνοιας (Πώς ξέρουμε ότι ο συγκεκριμένος ειδικός γνωρίζει τις πολύπλευρες διαστάσεις ενός φαινομένου;). Εάν τα μέλη των ειδικών δεν είναι καλά ενημερωμένοι σχετικά με ένα θέμα, η χρήση της μεθόδου οδηγεί σε εσφαλμένα συμπεράσματα. Δεύτερον, ενίοτε η αντισυμβατική σκέψη, δηλαδή η σκέψη των μη ειδικών μπορεί να αποτελεί σημαντικό συστατικό στοιχείο για τη λήψη αποφάσεων που οι ειδικοί δεν μπορούν να προβλέψουν.
- Χρονοβόρα και επίπονη διαδικασία
- Υψηλό κόστος
- Τάση διαμόρφωσης απόψεων με βάση τη μέση τιμή των συνθετικών απαντήσεων.

Τα τελευταία τριάντα χρόνια γίνεται πολύς λόγος για τη μέθοδο "DELPHI" (Ανδρουλιδάκης, Σ. και Τσολάκης, Χρ.1990). Είναι μια μέθοδος\τεχνική που χρησιμοποιείται και στην Ελλάδα από διαφορετικές επιστημονικές κατευθύνσεις όπως την εκπαιδευτική έρευνα και την κοινωνική πολιτική.

Οι πρώτες και εκτεταμένες εφαρμογές της μεθόδου αφορούσαν τον τομέα των τεχνολογικών επιστημών και δη της τεχνολογικής πρόβλεψης για τη χρήση ενός επιστημονικού επιτεύγματος. Ένα άλλο σημαντικό σκέλος των εφαρμογών της δελφικής μεθόδου ήταν η χρήση της για τη δημιουργία συναίνεσης μεταξύ των διαφορετικών παραγόντων για ένα συγκεκριμένο θέμα μελλοντικού σχεδιασμού (cp. ESPON 2006/1.3.1.).

Στο πρόγραμμα ESPON 2013, η συγκεκριμένη μέθοδος έχει εφαρμοστεί με διαφορετικές εκφάνσεις και επιδιώκοντας διαφορετικούς στόχους. Ενδεικτικά, αναφέρεται η εφαρμογή της μεθόδου με κάποιες διαφοροποιήσεις στο πλαίσιο της στοχευμένης ανάλυσης του έργου με τίτλο EUROISLANDS (2010) με κύριο στο στόχο της έρευνας, την επισήμανση των βασικών παραγόντων της ελκυστικότητας των νησιών. Στο συγκεκριμένο έργο περιγράφονται αναλυτικότερα τα βασικά χαρακτηριστικά και οι

διαδικασίες για την εφαρμογή της μεθόδου στα πλαίσια της πολιτικής επιστήμης ή/και του στρατηγικού σχεδιασμού (‘policy’ or ‘strategic’ Delphi studies). Η πολυπλοκότητα των θεμάτων που τίθενται στη χάραξη δημόσιας πολιτικής συντείνει στην εφαρμογή της μεθόδου, δίνοντας έμφαση στα επιχειρήματα υπέρ και κατά για μία επιλογή πολιτικής βάσει των αξιολογήσεων των ερωτηματολογίων και των αντίστοιχων γύρων της μεθόδου.

Σε ένα άλλο έργο του ESPON το Metroborder το οποίο εξετάζονται οι διασυνοριακές μητροπολιτικές περιφέρειες με πολυκεντρικές αστικές δομές, εφαρμόστηκε επίσης η δελφική μεθοδολογία (CBMRs). Στις μελέτες περιπτώσεων που διερευνήθηκαν Ο στόχος του έργου ήταν να χάρτη και για την καλύτερη κατανόηση των δομών και τη λειτουργία αυτού του τύπου των χωρικών μοτίβο. Ασχολούνται με αυτά τα ζητήματα, το έργο εγκρίθηκε μια διπλή προοπτική, αντιμετώπιση, τόσο σε ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και σε επίπεδο μελέτη περίπτωσης (Άνω Ρήνου, ευρύτερη περιοχή). Επιπλέον, ο στόχος ήταν να υποστηρίξει κτίριο στρατηγική προκειμένου να βελτιώσει την απόδοση των διασυνοριακές πολυκεντρικές μητροπολιτικές περιφέρειες στην Ευρώπη, και ιδιαίτερα των περιοχών μελέτη περίπτωσης. Η υψηλή πολυπλοκότητα του θέματος απευθύνεται π. χ. το στρατηγικό της μέλλον της διασυνοριακής συνεργασίας στα πλαίσια πολλαπλής στάθμης, ήταν εξομαλύνεται με την εφαρμογή της μεθόδου Delphi για την ανάλυση της περιπτώσιολογικές μελέτες.

ESPON TANGO (2013) ανέπτυξε ένα σύνολο ποιοτικών δεικτών (12) για την αξιολόγηση "εδαφική διακυβέρνηση ". Οι δείκτες αυτοί ήταν κατετάγη και προτεραιότητα μέσα από μια τεχνική των Δελφών, επιδιώκει τις απόψεις του τουλάχιστων από ένα three-round διαδικτυακό ερωτηματολόγιο και πρόσωπο-να πρόσωπο προσέγγιση (κύκλου το ένα). Πρόσφατα, Gordon και Pease (2006) έχουν αναπτύξει ένα πραγματικό χρόνο ή εικονικό Δελφών που είναι «roundless» με την έννοια ότι οι απαντήσεις που δημιουργούνται τροφοδοτούνται πίσω στους συμμετέχοντες σε πραγματικό χρόνο. Το πλεονέκτημα των Δελφών αυτό πραγματικό χρόνο είναι το απόδοσης τόσο οι συμμετέχοντες όσο και οι ερευνητές. Ωστόσο, το λογισμικό δεν είναι δωρεάν και το κόστος μπορεί να είναι πέρα από τον προϋπολογισμό του έργου.

Βασική προϋπόθεση για την επιτυχή εφαρμογή της μεθόδου αποτελεί η προπαρασκευαστική φάση κατά την οποία η όλη διαδικασία σχεδιάζεται από έναν συντονιστή ή μία συντονιστική επιτροπή για το/τα υπό εξέταση θέμα/θέματα. Το πρώτο βήμα είναι να επιλέξετε το συντονιστή ή την συντονιστική ομάδα. Μπορεί να επιλέξετε να πάρετε εσείς αυτό το ρόλο ή να βρείτε κάποιον ουδέτερο μέσα στον οργανισμό σας. Είναι χρήσιμο να έχετε κάποιον που έχει οικειότητα με ερευνητικές διαδικασίες και συλλογή δεδομένων.

Βήμα 1: Επιλογή εμπειρογνομόνων

Η δελφική τεχνική βασίζεται σε ένα πάνελ ειδικών εμπειρογνομόνων. Ένας εμπειρογνώμονας είναι: «κάθε άτομο με σχετική και ειδική γνώση και εμπειρία σε ένα συγκεκριμένο θέμα» Είναι πολύ σημαντικό να οριστεί το καθεστώς των εμπειρογνομόνων, από τη στιγμή που η δελφική τεχνική εστιάζει ακριβώς στην εκμείνωση των απόψεων των ειδικών. Η επιλογή των ερωτώμενων εξαρτάται από τα πεδία εξειδίκευσης που απαιτούνται από το συγκεκριμένο θέμα. Για παράδειγμα, στο πρόγραμμα ESPON Metroborder τα αρμόδια πρόσωπα, εμπειρογνώμονες ήταν άτομα με υψηλό βαθμό επαγγελματικής εμπειρίας, σε θέματα διασυνοριακής συνεργασίας, που εκπροσωπούσαν κυρίως πολιτικούς θεσμούς και οικονομικές δραστηριότητες (π.χ. ενώσεις, εταιρείες). Η επιλογή των προσώπων θα μπορούσε να βασιστεί βάσει κάποιου κοινού ορισμού.

Βήμα 2: Η προπαρασκευαστική φάση της ερευνητικής διαδικασίας

Η προπαρασκευαστική φάση και η διεξαγωγή πιλοτικής έρευνας θα πρέπει να σχεδιαστούν πολύ προσεκτικά καθώς η μέθοδος αποτελεί μια άκρως τυποποιημένη και οργανωμένη μεθοδολογική προσέγγιση. Βασικό στοιχείο της προπαρασκευαστικής αυτής φάσης είναι η περιγραφή της διαδικασίας, τα κριτήρια επιλογής των ειδικών, η διατύπωση των ερωτήσεων, ο σχεδιασμός της υποστήριξης των διαφορετικών γύρων ερωτήσεων και της ανατροφοδότησης και σύνθεσης των απαντήσεων κτλ.

Βήμα 3 : Γύροι Ερωτήσεων

Η όλη διαδικασία λαμβάνει μέρος μέσω δύο ή τριών γύρων ερωτήσεων.

Στον πρώτο γύρο, διατυπώνονται γενικές ερωτήσεις για να αποκτήσετε μια ευρεία εικόνα των απόψεων των ειδικών για το θέμα. Οι ερωτήσεις μπορούν να γίνουν με τη μορφή ερωτηματολογίων ή ερευνών. Οι ερωτώμενοι μπορεί εκτός των απαντήσεων να αιτιολογούν ή να σχολιάζουν τις ερωτήσεις. Στη συνέχεια πραγματοποιείται αντιπαραβολή και σύνοψη των ερωτήσεων αφαιρώντας το άσχετο περιεχόμενο και αναζητώντας τα κοινά σημεία ή τις διαφοροποιήσεις.

Στον δεύτερο γύρο, οι ίδιοι συμμετέχοντες λαμβάνουν ένα νέο ερωτηματολόγιο με τις απαντήσεις του πρώτου γύρου και την ιεράρχηση τους. Στο συγκεκριμένο γύρο, οι συμμετέχοντες θα πρέπει να δηλώσουν κατά πόσο εμμένουν στις τοποθετήσεις τους ή αναθεωρούν την προηγούμενη απόφαση τους βάσει και των συγκεντρωτικών αποτελεσμάτων και ούτω καθεξής.

Βήμα 4 : Ανάλυση και συνθετική παρουσίαση αποτελεσμάτων

Στην δελφική διαδικασία, η ανάλυση δεδομένων μπορεί να περιλαμβάνει τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά δεδομένα. Η ποιοτική ανάλυση πραγματοποιείται όταν οι ερευνητές χρησιμοποιούν ανοιχτές ερωτήσεις για να εξάγουν τις απόψεις των ερωτηθέντων. Οι κύριες στατιστικές μετρήσεις που χρησιμοποιούνται στις δελφικές μελέτες είναι μετρήσεις με επίκεντρο την τάση (μέσος όρος, διάμεσος) και το επίπεδο της διασποράς (τυπική απόκλιση διατερτημοριακό εύρος) ώστε να παρουσιαστούν πληροφορίες με τα συνοπτικά αποτελέσματα των συμμετεχόντων.

10.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την γέννηση της αλλά πολύ περισσότερο με την είσοδο των νέων κρατών οι ανισότητες στα όρια της ένωσης έγιναν ολοένα και πιο αισθητές και ξεκίνησε η εφαρμογή πολιτικών για την εξάλειψη τους στα πλαίσια μια ομοιογενούς και ισόρροπης ανάπτυξης που θα εξαλείψει μειονεκτήματα και αποκλεισμούς. Πως γίνεται όμως σε μια Ένωση η οποία εκ των πραγμάτων έγινε και εδαφική να απουσιάζει ο χωρικός παράγοντας από τον περιφερειακό προγραμματισμό; Η αναγκαιότητα του προσδιορισμού της έννοιας του χώρου στην συνοχή έγινε αισθητή και αναπόφευκτα οι φορείς άρχισαν να αναφέρονται στην έννοια της Εδαφικής Συνοχής ως τρίτο άξονα συνοχής αλληλοσυμπληρωματικό με αυτούς της Κοινωνικής αλλά και Οικονομικής Συνοχής. Οι ορισμοί μπορεί να ήταν θολοί αλλά η πραγματικότητα δεν είναι. Η χωροταξία στην άσκηση πολιτικής είναι απαραίτητη και η επιβεβαίωση της αναγκαιότητας της έγινε και τυπικά στην Συνθήκη της Λισσαβόνας αλλά και μέσα στην Πράσινη Βίβλο για την εδαφική συνοχή. Παρά το γεγονός όμως ότι η συνεργασία για την χωροταξία στην Ευρώπη είχε πάντοτε στρατηγικό χαρακτήρα και βασικό μέλημα τη δημιουργία ενός χωρικού οράματος για την Ευρώπη είναι γενικά αποδεκτό, ότι σε ευρωπαϊκή κλίμακα δεν έχει υπάρξει καμία σοβαρή πρόταση ενός ευρωπαϊκού προτύπου χωρικού σχεδιασμού, και μόνο η έννοια της εδαφικής συνοχής, κυρίαρχη σήμερα στην ευρωπαϊκή συζήτηση για την χωροταξία έχει περιγραφεί ως η χωρική διάσταση του ευρωπαϊκού μοντέλου (Κυβέλου 2008). Αξίζει να σημειώσουμε εδώ ότι ακόμα και η Πράσινη Βίβλος η οποία δίνει ουσιαστικά ζωή στην έννοια της εδαφικής δέχτηκε, πιθανώς όχι άδικα, επικρίσεις πρωτίστως από το Συμβούλιο Ευρωπαϊκών δήμων και περιφερειών που ενίσταται στην απουσία ενός ξεκάθਾਰου ορισμού της εδαφικής συνοχής στο κοινοτικό κείμενο κάτι που δίνει κατά την άποψή τους το περιθώριο για την υιοθέτηση μη ενιαίας πολιτικής συνοχής.

Είναι δυνατή όμως η εφαρμογή ενιαίας πολιτικής και ξεκάθαρης στοχοθέτησης όσο αναφορά στους στόχους της εδαφικής συνοχής. Η απάντηση δίνεται ξεκάθαρα μέσα από το πρόγραμμα ESPON , του οποίου έργοι τμήμα παρουσιάζεται στην εργασία. Είναι

φανερό ότι με τη πανευρωπαϊκή συνεργασία, την τυποποίηση στην μελέτη και τη μεθοδολογία μπορούν να βγουν χρήσιμα συμπεράσματα όσο αναφορά στην υφιστάμενη εικόνα, στην στοχοθεσία αλλά και στην μέτρηση της εξέλιξης αυτού που ονομάζουμε εδαφική συνοχή.

Μελετώντας της περιοχές με ειδικά χαρακτηριστικά μέσα από το ESPON παίρνουμε ένα ισχυρό παράδειγμα των ανωτέρω. Το Έργο TEDi αρχικά με την διακρατική συνεργασία σε επιλεγμένα case study καταφέρνει να οριοθετήσει από την μία τα προβλήματα των περιοχών αυτών και να οριοθετήσει από την άλλη τις πολιτικές που θα ξεκλειδώσουν τα «κρυφά» τους πλεονεκτήματα ώστε να εξελιχθούν αναπτυξιακά αλλά και να συμβάλουν στους γενικότερους ευρωπαϊκούς δείκτες ανάπτυξης για την επιτυχία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Οι στόχοι, ξεκάθαροι: Εξισορρόπηση της εδαφικής, οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, Υπέρβαση των διαφορών πληθυσμιακής πυκνότητας, υπέρβαση της απόστασης και υπέρβαση των διοικητικών συνόρων. Συνεργασία και επιμονή για την επίτευξη των στόχων. Εν συνεχεία έρχεται το έργο GEOSPECS. Τρανή απόδειξη επιτυχίας πανευρωπαϊκής συνεργασίας. Στο Έργο έχουμε ξεκάθαρο ορισμό των περιοχών αυτών με κατάλληλους δείκτες, κοινή μεθοδολογία και εργαλεία, χάραξη πολιτικής. Στην παρούσα εργασία παρατηρούμε το πώς μπορεί να χρησιμοποιηθούν τα στοιχεία μιας βάσης δεδομένων συλλεγμένα με κοινή μεθοδολογία και να αξιοποιηθούν για μελέτες περιπτώσεων. Μια ματιά στα χαρακτηριστικά των «ειδικών» περιοχών όλης της Ένωσης, στις προκλήσεις και τις ευκαιρίες και στα αντίστοιχα της Ελληνικής επικράτειας φτάνει για να καταλάβει κανείς τις ομοιότητες των περιπτώσεων και το πώς οι πρακτικές μπορούν να επικοινωνηθούν και να εφαρμοστούν για την εξεύρεση λύσεων. Η εδαφική συνοχή είναι πραγματικότητα και η χωροταξική πλευρά της συνοχής πρέπει να αντιμετωπιστεί με σοβαρότητα. Μέσα από την συνεργασία των κρατών και τον ξεκάθαρο ορισμό όχι μόνο των περιοχών που χρήζουν προσοχής αλλά και της χάραξης πολιτικής μπορούν να επιτευχθούν οι στόχοι. Με έργα όπως το ESPON, η ανταλλαγή γνώσης μέσα από μία κοινή δεξαμενή πληροφοριών μπορεί να οδηγήσει τους αρμόδιους φορείς στο να πάρουν τα μέγιστα αναπτυξιακά δυνατά από τις περιοχές ευθύνες. Η εκμετάλλευση των εγκαταλελειμμένων η «κρυφών» πηγών ανάπτυξης των υστερούντων περιφερειών είναι ζωτικής σημασίας όχι μόνο για τις ίδιες αλλά και για ολόκληρη την

Ένωση διότι μέσα σε αυτές κρύβεται χαμένος αναπτυξιακός πλούτος που μπορεί να συμβάλει στην επιτυχία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης

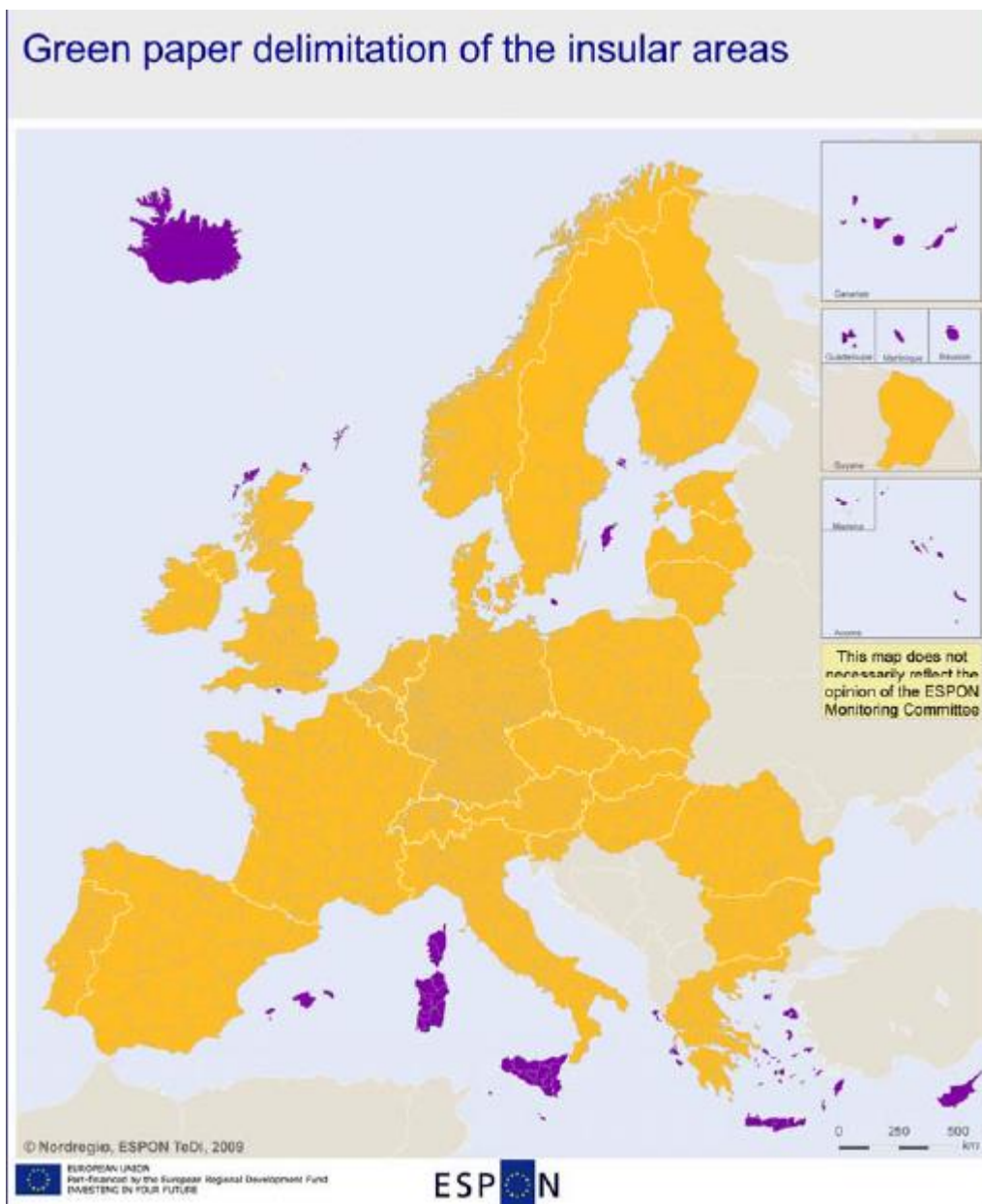
11.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ- ΠΗΓΕΣ

- Αυγουλίδου Δ, Κυβέλου Σ. (2013), *Περιφερειακή Χρήση των ευρημάτων του ESPON (εισήγηση στα πλαίσια του «The Role of Regions in the EU2020 Strategy: Sustainable growth of South regions in a European context», Αθήνα 2013.*
- Δήμος Νάξου (2012), *Τεχνικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Νάξου & Μικρών Κυκλάδων 2013-2014.*
- Καραχάλης Ν. (2013), *Το μεθοδολογικό εργαλείο Nexus στα έργα ESPON TeDI και ESPON GEOSPECS, (διαδικτυακή έκδοση ESPON, USESPON)*
- Κυβέλου Σ. (2008), *Από τη χωροταξία στη χωροδιαχείριση, η έννοια του στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού και της εδαφικής συνοχής στην Ευρώπη.*
- Κυβέλου Σ. (2013), *Στρατηγικές & Εργαλεία Ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης για τις περιφέρειες και η χρήση του ESPON 2013 (διαδικτυακή έκδοση ESPON, USESPON).*
- Κοκκώσης Χ., Μέξα Α. (2002), *Τα Νησιά, Άνθρωπος και Περιβάλλον στην Ελλάδα.*
- Μιχαηλίδου, Ε. και Ρόκος, Δ., (2004). *Πολιτική γης για την Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών στους τομείς της γεωργίας, κτηνοτροφίας και δασοπονίας, Πρακτικά 3^{ου} Διεπιστημονικού Διαπανεπιστημιακού Συνεδρίου του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π. «Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές. Θεωρία και Πράξη».*
- Μιχαηλίδη Ε. (2008), *Ορεινές Περιοχές της Ελλάδας, Χαρακτηριστικά και Στρατηγικές Ανάπτυξης.*
- Ρόκος, Δ., (2004), *Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές. Θεωρία και Πράξη,(Πρακτικά 3ου Διεπιστημονικού Διαπανεπιστημιακού Συνεδρίου του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π. «Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές. Θεωρία και Πράξη»).*
- Euromontana, (2007), *Draft Declaration urging the presentation of a Green Paper on the Future of the European Mountain Areas, Bruxelles, 02 August 2007.*
- European Commission, (2004), *Mountain Areas in Europe: Analysis of mountain areas in EU and member states, acceding and other European countries.*

- Commission of the European Communities, (2008), *Green Paper on Territorial Cohesion: Turning Territorial diversity into strength*.
- CPRM Islands Commission (2009), *Critical Analysis of the European Commission (DG Regio), Working Paper on Territories with Specific Geographical Features*.
- Dubois A., Gloersen E. (2010), *Handbook of Territorial Diversity*, ESPON.
- ESPON (2009), *Contribution of the Project findings to territorial and sectoral policies (ESPONtrain textbook material)*.
- ESPON (2009), *Main General ESPON concepts and basic data on ESPON EUROISLANDS and ESPON TEDI. (ESPONtrain textbook material)*.
- ESPON (2009), *Thematic Teaching Package 5, Types of Specific Territories based on EUROISLANDS and TeDi. (ESPONtrain textbook material)*.
- ESPON, (2010), *Territorial (TeDi), Targeted Analysis*.
- ESPON (2010), *The Development of the Islands – European Islands and Cohesion Policy (EUROISLANDS)*.
- ESPON, (2012). *GEOSPECS, European Perspective on Specific Types of Territories, Final Report*.
- ESPON (2013), *Delphi Greek, (ESPON TRAIN/USEESPON material)*
- ESPON (2013), *Territories finding a New Momentum: Evidence for Policy Development, Growth and Investment, Third ESPON Synthesis Report*.
- ESPON (2013), *Το εργαλείο Nexus για την ανάπτυξη των Νοτίων περιφερειών στο Ευρωπαϊκό πλαίσιο, (διαδικτυακή έκδοση ESPON, USEESPON)*.

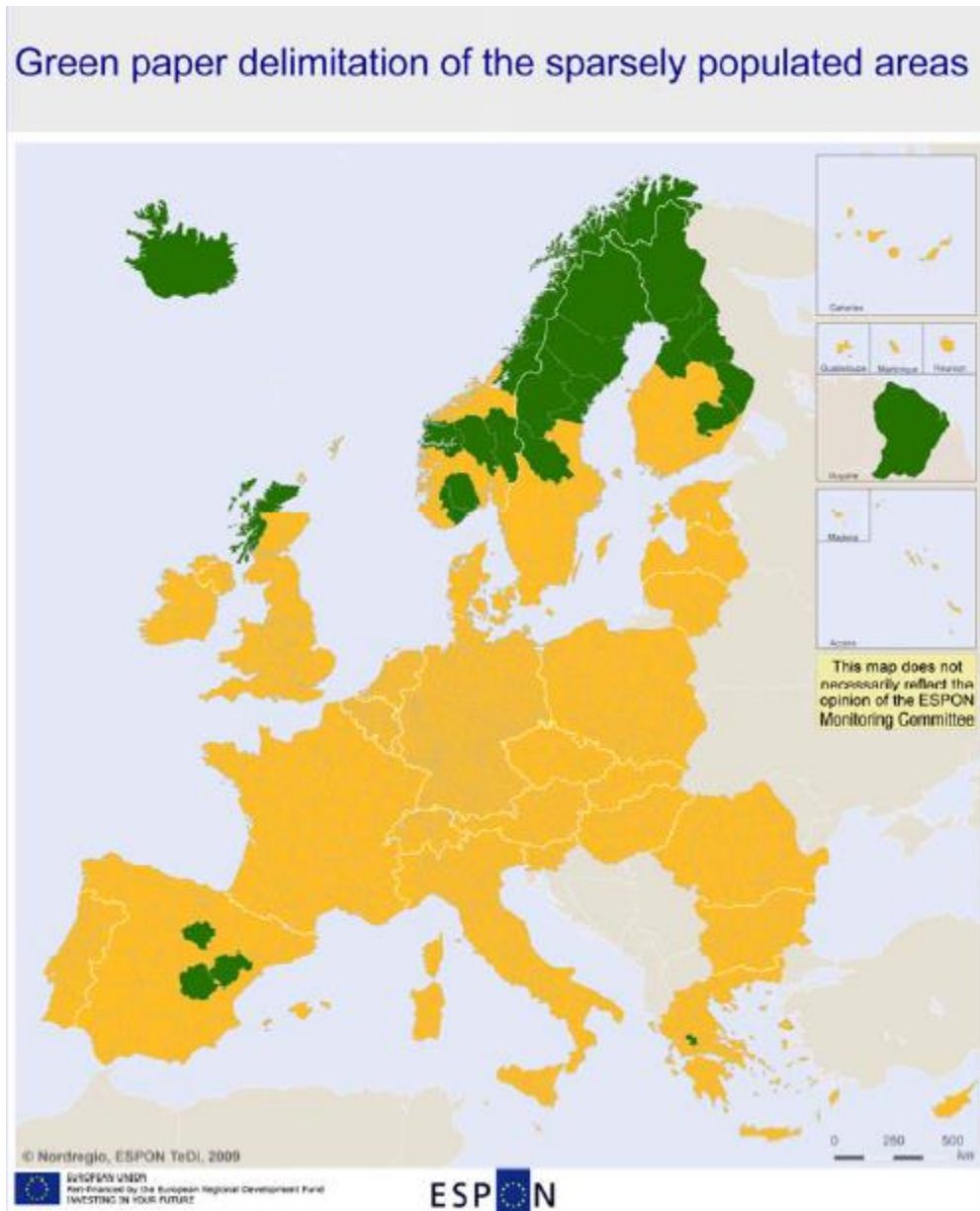
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Χάρτης 1: Ορισμός Νησιωτικών Περιοχών της Ένωσης κατά Πράσινη Βίβλο.

Πηγή: Green Paper on Territorial Cohesion (2008)

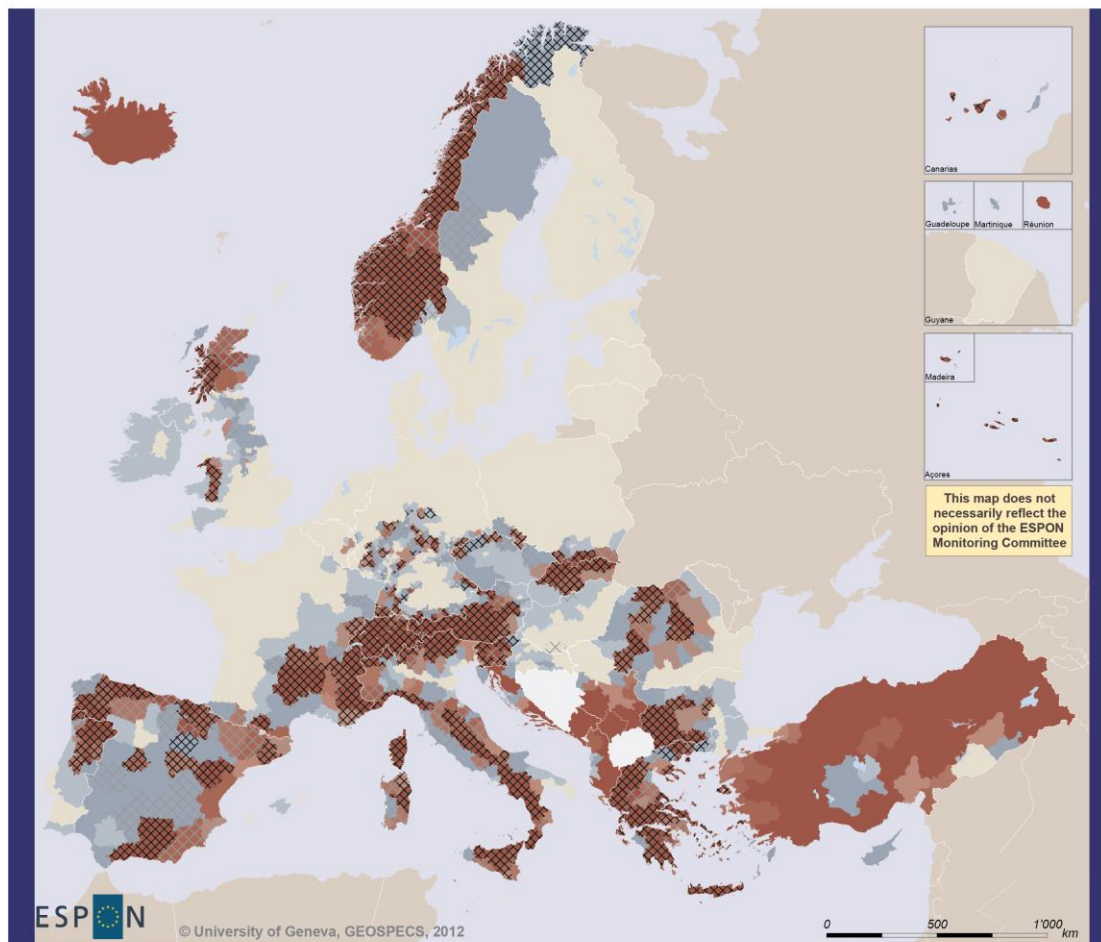
Χάρτης 2: Ορισμός Αραιοκατοικημένων Περιοχών κατά Πράσινη Βίβλο.

Πηγή: Green Paper on Territorial Cohesion (2008)

Χάρτης 3: Ορεινές Περιοχές GEOSPECS.

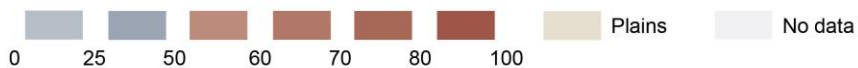
Mountainous regions in Europe

EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Regional level: NUTS3
Sources: ESPON Database, 2009; GEOSPECS, 2011
© EuroGeographics Association for administrative boundaries
(except Western Balkans and Turkey)

Delineation of mountainous regions
(Total area covered by mountainous LAU2 in %)

Mountainous regions according to the ESPON typology*
(Regions with mountainous or hilly terrain)

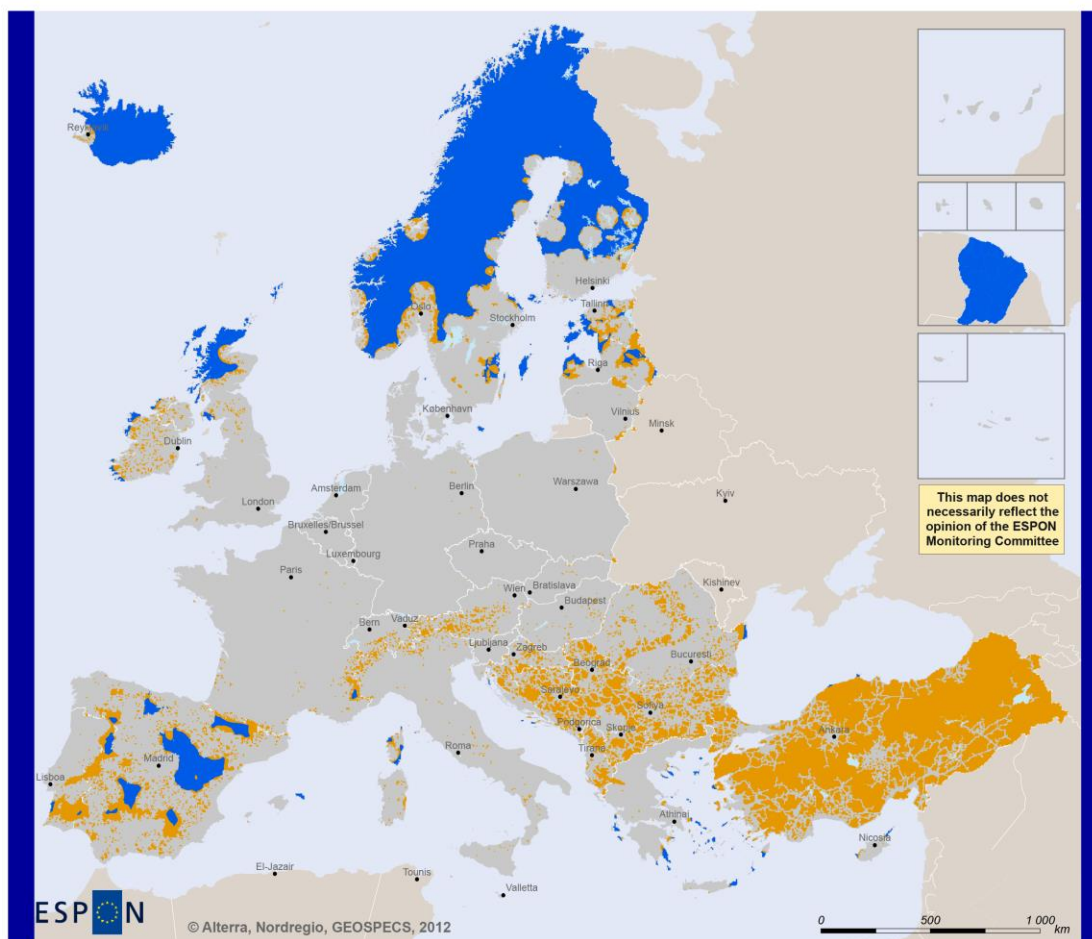

* Compilation of regional typologies developed by ESPON

Πηγή: USEESPON, GEOSPECS

Χάρτης 4: Αραιοκατοικημένες Περιοχές GEOSPECS.

Sparsely populated and poorly connected areas, 2011

EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

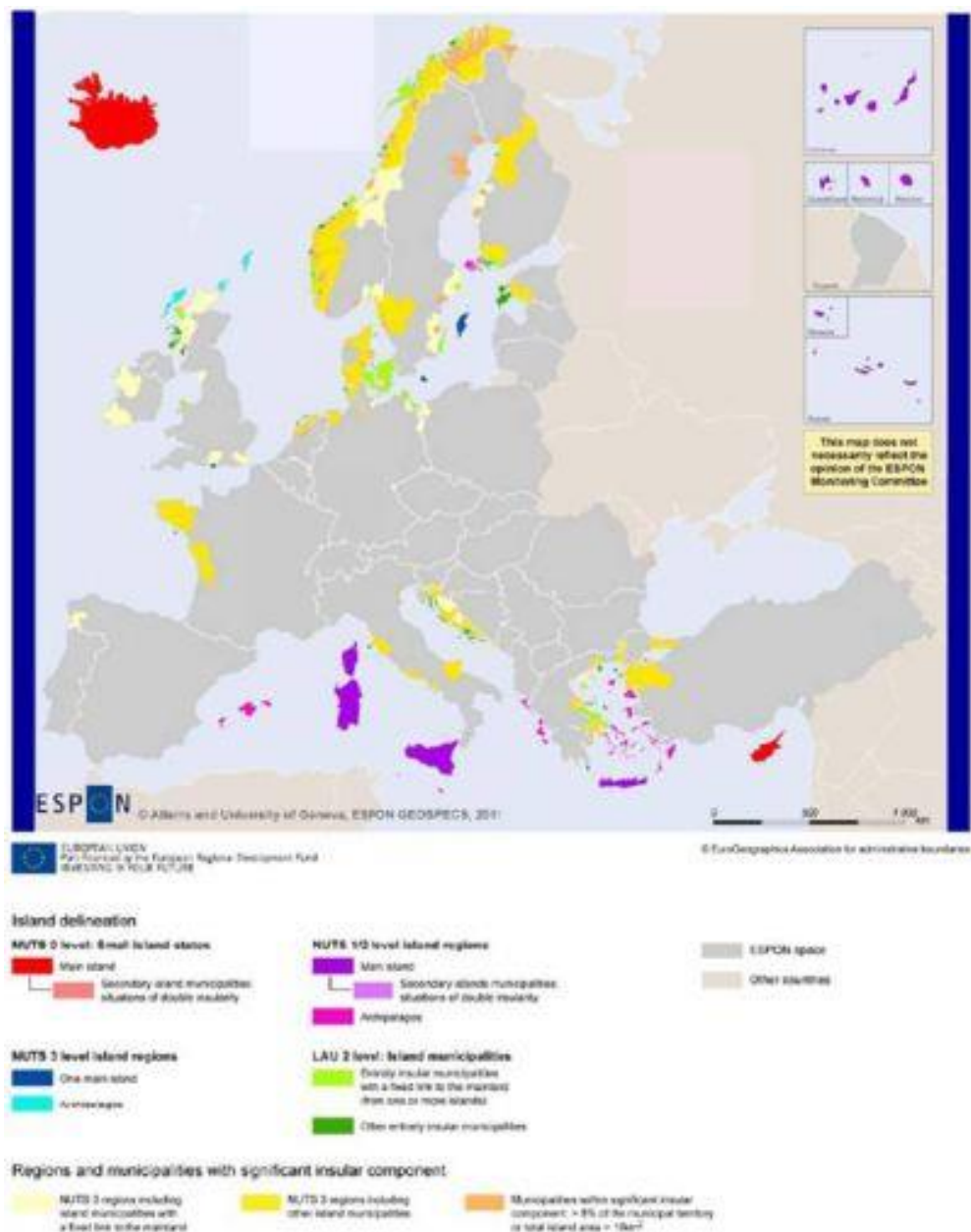
Regional level: LAU2 (except Turkey LAU1)
Source: GEOSPECS, 2011
© EuroGeographics Association for administrative boundaries
except Western Balkans and Turkey (national sources)

Areas with low population potentials
(Population potentials for areas below 100 000 inhabitants
and 50 km and 45 min delineations)

- Poorly connected
(According to the 45 min delineation)
- Sparsely populated
(According to the 50 km and 45 min delineations)

Πηγή: USEESPON, GEOSPECS

Χάρτης 5: Νησιώ GEOSPECS.

Πηγή: USESPON, GEOSPECS